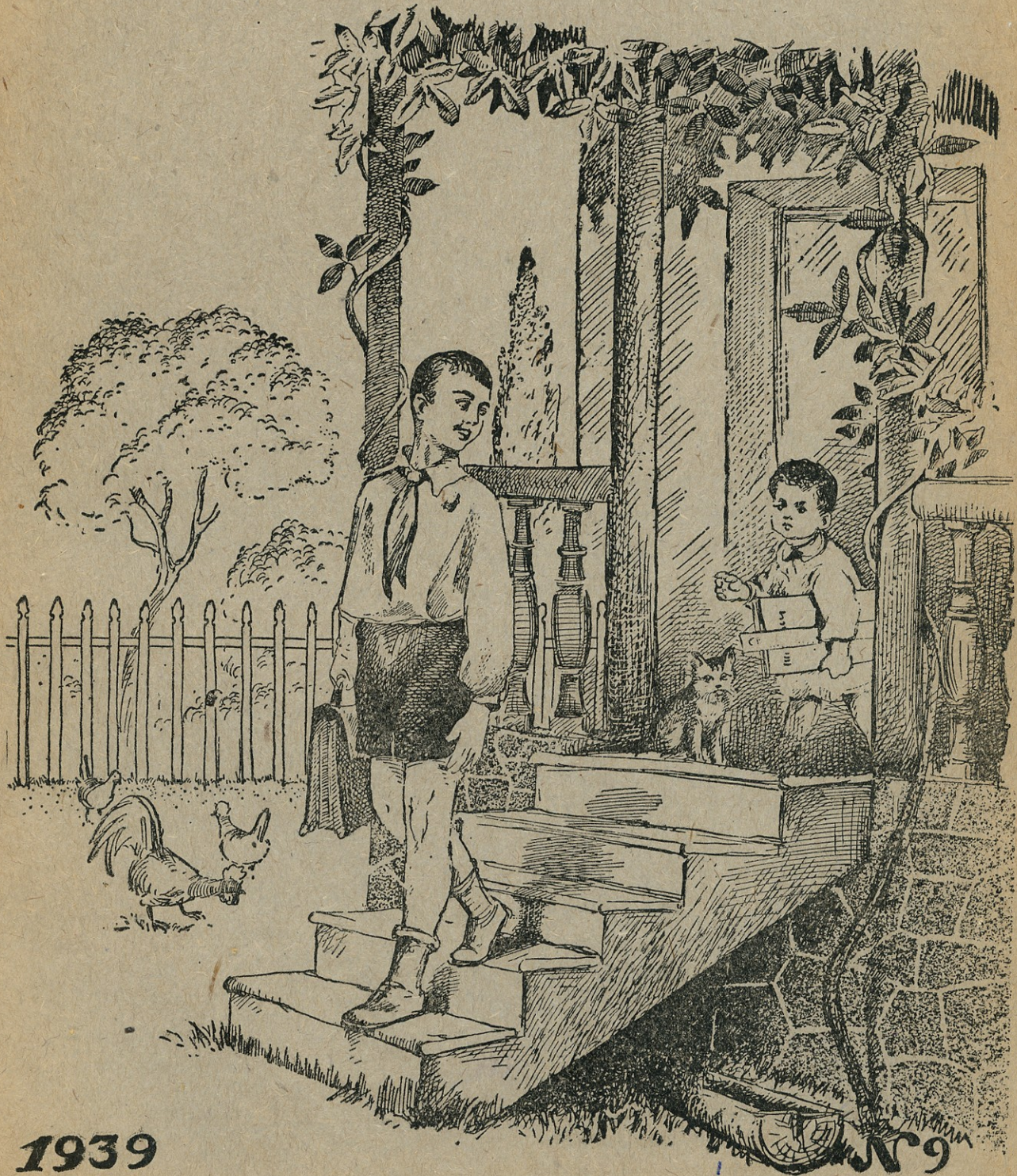

140 / 2
1939

საბავშვო
გაზეთი

ბავშვები

1939

№ 9

პიონერი

საქ. აღკვ. ცენტრალური კომიტეტისა და
საქ. განსახორციელებელის მეთერთმეტე შუბნული

სექტემბერი 1939 წ., № 9

გამომცემლობა „კომუნისტი“, რედაქციის მისამართი: თბილისი, გრიბოედოვის ქ. № 34, ტელ. 3—02—61.

შინაარსი

	83.
1. ალიო მახაშვილი, — ჩვენი ქვეყნის ქალვაჟები (ლექსი)	1
2. ბელა ბალაში, — ჰენრიხ კლამი. (შემოკლებული თარგმანი ელ. ისა) 2	2
3. იოსებ ნუნუაშვილი, — დაბრუნება (ლექსი)	6
4. ძ. თოთიბაძე, — ბრძოლა.	7
5. თურმან შანუაშვილი, — თქმულება ალაზნის ველზე	9
6. სერგეი მიხალკოვი, — სვეტლანა (ლექსი, თარგმანი აღ. შენგე- ლიასი)	12
7. ლ. მელიქსეთ-ბევი, — „დავით სასუნელი“	13
8. გიორგი ერისთავი, ...	14
9. ნიკოლოზ ჯაფარი, — პომპეა	16
10. კროსვორდი, ... გარეკანის მე-4 გვ.	

ჟურნალის გაფორმება და ყდის მხატვრობა

ეკუთენის მხატვ. ი. ქოქიაშვილს.

ჩვენი ქვეყნის ქალკალები

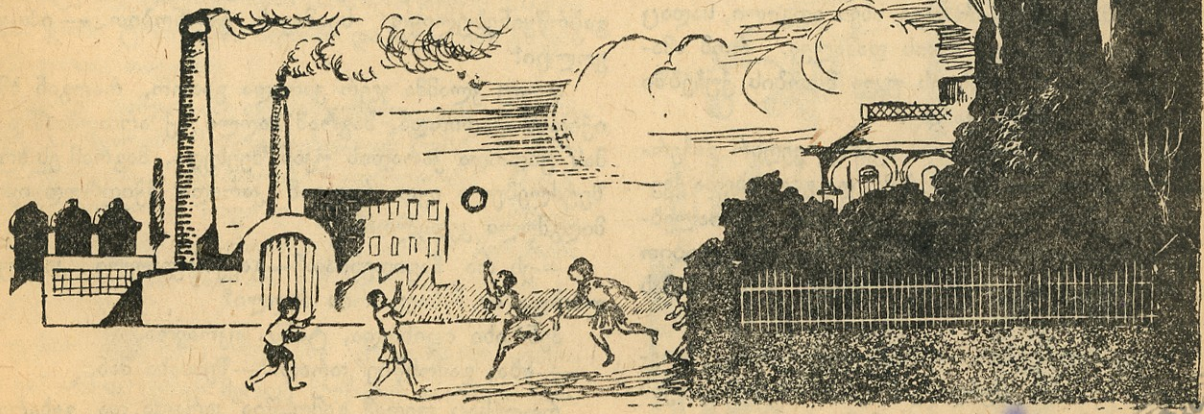
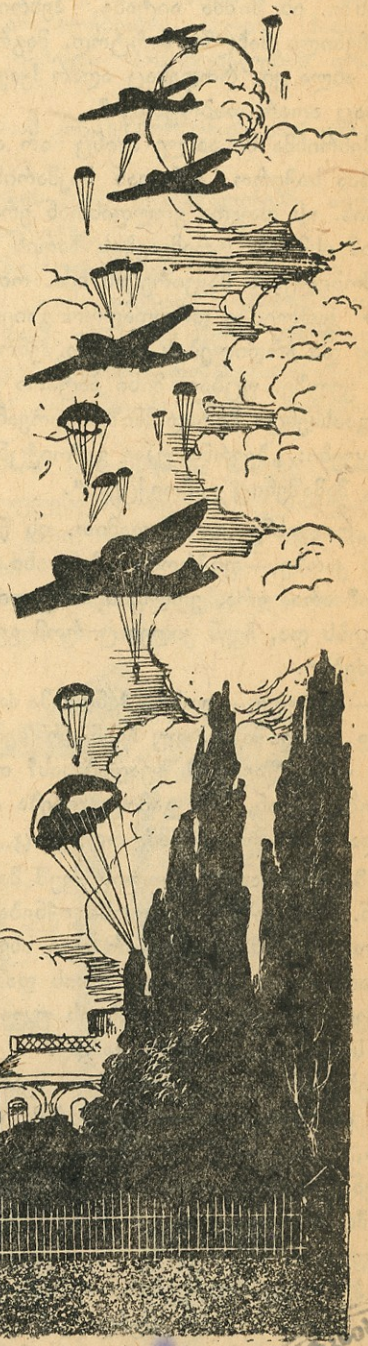

ხან მიდამოს ედებიან
განახლების გრივალებად,
ხან ბალებში ენთებიან,
გიზგიზებენ იქ ალებად,
დიდ სამშობლოს ეზრდებიან
გმირებად და გმირ ქალებად.

სადაც შრომის კერებია,
ანთებულა ცა აღმურით,
ქარხნებს აუღერებიათ
ყელი, როგორც სალამური,—
შრომა აუმღერებიათ
საგმირო და საამური!

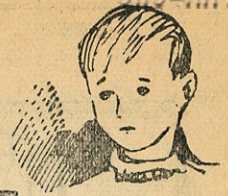
ხან ჰაერში დაქროლავენ,
არ აშინებთ ქარ-წვიმები,
მტრებს ტყვეებით ჩაჰქოლავენ,
ძირს დასცემენ აწივლებით,
სღეგნის ქორებს, შავ ყორანებს
ჰანგმაგარი არწივები!

სადაც საზღვრის პირებია,
დგანან გულმკერდგაკაჭებით,
ხმლებიც აუღირებიათ,
კაშკაშებენ ქარქაშები.
სტალინური გმირებია
ჩვენი ქვეყნის ქალ-ვაჟები!

3528

ჭენიხ კლუბი

ჭენიხი აზებს თავშესაფარს 1)

საღამოს, როდესაც ჭენიხი შინ დაბრუნდა, კარი დაკეტილი დახვდა. დედა დღიურ სამუშაოზე წასულიყო. ჭენიხმა შეაღო კარი და შევიდა ბნელ ოთახში. ის შიშმა აიტანა. ჭენიხი სხვა დროსაც დარჩენილა სახლში მარტოდ, მაგრამ არ შეშინებია. ახლა კი, როდესაც აღარ ჰყავს მამა... ვთქვათ, დედაც აღარ დაბრუნდეს?

ჭენიხმა სინათლე მაინც არ აანთო. მომჭირნეობა საჭირო. ქუჩიდან საკმარისი სინათლე შემოდის. ის დაჯდა ვოლფისთან ერთად სკამზე. ქვევიდან ისმოდა ტრამვაების ზარის წკრიალი და ავტომობილების საყვირების ხმა. ოთახის ჩამომბნელებულ კედლებზე დროდადრო გაიღვებდნენ სინათლისა და ჩრდილების ლაქები. ჭენიხი მოეხეცა ვოლფის ყელზე. უცბათ მისი პატარა გული შეტოკდა. შას გაახსენდა მეტად მნიშვნელოვანი რამ, ლოტარის სიტყვები: „ბევრნი უკვე გამოიქცნენ საპყრობილიდან, მამაშენიც გამოიქცევა“.

„როდისმე, გვიან ღამით, ის წყნარად დააკაუნებს კარზე, — ფიქრობდა ჭენიხი. — რომ ვერ გავიგოთ? არა, არა, ვოლფის მახვილი სმენა აქვს, ის გაიგებს და, ჩვენ კიდევაც რომ გვეძინოს, გავგაღვდივს“.

— ვოლფი, — თუხრა ჭენიხმა ძალღს, — შენ ფხიზლად უნდა იყო. თუ ჩვენ არ შემოვუშვებთ მამას, სად უნდა წავიდეს შუალამისას? თუ გამოიქცა საპყრობილიდან, ხომ გამოედევნება პოლიცია, კარგად უნდა დავმალოთ მამა, როდესაც დაბრუნდება.

მაგრამ სად? საწოლის ქვეშ მას იმ წამსვე იპოვიან. კარადაში? საკმარისი იქნება მხოლოდ კარის გამოღება. ამ საკანში არ იყო სხვა ადგილი, სადაც შესაძლებელი იქნებოდა მამის დამალვა. რომ ამალაშვე დაბრუნდეს? იქნებ ის უკვე მორბის ქუჩებში და საცაა დააკაუნებს კარზე?

ჭენიხი ისე აღელდა, რომ სკამზე ველარ გაჩერდა, ის მიუახლოვდა ფანჯარას და გადაიხედა ქვევით, იქ რეკდნენ ტრამვაის ვაგონები, ღრიალებდნენ ავტომობილების საყვირები. მოტოციკლეტებით ორმა პოლიციელმა გაიქროლა. იქნებ ესენი მამას მისდევნენ?

ჭენიხმა მოუსვენარი გამომეტყველებით შეავლო თვალი ოთახს. „უნდა გამოვნახოთ მამისათვის თავშესაფარი, აუცილებლად!“ მან ერთხელ კიდევ

დაათვალიერა ყოველი ავეჯი. კარადა? კარადაზე კიდევ საჭიროა ფიქრი. თვით კარადაში დამალვა არ შეიძლება, იქ მაშინვე შენიშნავენ. კარადის უკანაც არ არის ადგილი. ის მჭიდროდ არის კედელზე მიდგმული. მაგრამ... მაგრამ... მაგრამ კარადის უკანა ფიცრები შეირხა, წებო ავარდნილა. რა იქნება, რომ კარადის უკანა კედლის ფიცრები კარადის შიგნით შევწიო? მაშინ კედლისა და კარადის შუა ცარიელი ადგილი დარჩება, იქ შეიძლება მთელი ადამიანი მოთავსდეს. კარადა ორ ნაწილად იქნება გაყოფილი: წინა ნაწილში — ტანისამოსი, უკანა ნაწილში ადამიანი, გარედან კი სრულიად არაფერი გამოჩნდება“.

ჭენიხმა მიიბრინა კარადასთან, მას მაშინვე უნდოდა თავისი აზრის განხორციელება.

პატარა ჭენიხისათვის ძალიან ძნელი იყო კარადის გამოწევა, მაგრამ მან მოიკრიბა მთელი თავისი ძალღონე. მამის მოსვლა ხომ ყოველ წუთს იყო მოსალოდნელი, როგორც იყო, გამოსწია კარადა, ჩაღვა კედელსა და კარადას შუა და დაიწყო ფიცრებზე ფრთხილად მიწოლა, ბოლოს ფიცრები საკმაოდ ღრმად შეიწია. ჭენიხი სიხარულით გადახეცა ვოლფის და დაუწყო კოცნა, შემდეგ ჩასვა ის თავშესაფარში და კარგად მისწია კედლისაკენ. საუცხოოა. ვოლფი გაქრა.

მაგრამ ვოლფის ეს თავშესაფარი არ მოეწონა. დაიწყო წკმუტუნი, მერე კი შესაბრალისი ყმუილი, და აი დედაც დაბრუნდა სამუშაოდან.

— რა არის ეს, — იკითხა მან. — რატომ ტირის ვოლფი, ან სად არის ის?

ის განცვიფრებული ათვალიერებდა ოთახს.

— აბა, მოძებნე! — შესძახა ჭენიხმა. მისი სახე გაბრწყინებულიყო სიამაყის გრძობით. — იპოვე ვოლფი!

ფრაუ კლამმა ჯერ კარადა გააღო, რადგან ხმა იქიდან მოდიოდა, მაგრამ ძალღი იქ არ აღმოჩნდა. მას უნდოდა კარადის უკან შეეხედა, მაგრამ ეს ხომ შეუძლებელი იყო, რადგან კარადა მჭიდროდ იყო მიდგმული კედელთან.

— ეს რა ჩავიდენიათ? — გაკვირვებული კითხულობდა ის. — სად არის ძალღი?

ჭენიხი იცინოდა, ტაშს უკრავდა.

— აბა, გამოსწიე კარადა! — შესძახა მან.

როდესაც დედამ გამოსწია კარადა და გახარებული ვოლფი გამოხტა, ჭენიხი თვითონ დადგა საიდუმლო თავშესაფარში და თქვა:

1) დასასრული. იხ. „პიონერი“, № 8

—აქ დაიმალება შამა, როდესაც საპატიმროდან გამოიქცევა და შინ დაბრუნდება.

დღეა შემოეხვია ჰენრიხს და დაუწყო კოცნა. ლამით ჰენრიხი ხშირად იღვიძებდა. მას მუდამ ფეხის ხმა ეჩვენებოდა. იქნებ შამაა? მაგრამ ვოლფის წყნარად ეძინა...

ჰენრიხი და ლტოლვილი

შეორე დღეს ჰენრიხი წამოხტა ლოჯინიდან და ტანჩუცმელი მივარდა თავშესაფარს. მას უნდოდა ენახა, ყველაფერი რიგზეა თუ არა.

ვოლფი კუთხეში მიმაღულიყო. ეშინოდა კიდევ არ შეეგდოთ კარადის უკან.

დედას დილით დაემზადებინა საჭმელი და მთელი დღით სამუშაოზე წასულიყო.

ჰენრიხი ეზოში აღარ წავიდა, ის მხოლოდ იმაზე ფიქრობდა, როგორ გაეუმჯობესებინა თავშესაფარი.

უცბათ ქუჩიდან ყვირილი შემოესმა. ვოლფიმ დაიღრინა და ეცა ფანჯარას. ჰენრიხსაც სურდა დაენახა, რა მოხდა იქ.

ქუჩაში უმუშევართა გრძელი რიგი იდგა. პირდაპირ იმყოფებოდა შრომის ბირჟა, საიდანაც მათ ურიგდებოდათ დახმარება. ჰენრიხი ხშირად უყურებდა მათ ფანჯრიდან. მაგრამ ასეთი ყვირილი მას არასოდეს არ გაეგო, იქ, როგორც ჩანდა, რაცა მოხდა.

ჰენრიხმა დაინახა, რომ უმუშევრები მუშტებს იქნევდნენ. დაინახა აგრეთვე ორი პოლიციელი, რომლებიც მიიწვედნენ უმუშევართა მწკრივებში. როგორც ჩანს, ვიღაც უნდათ დააპატიმრონ, მაგრამ ვერ ახერხებენ, რადგან უმუშევრები მალავენ მას. პოლიციელები უსტვენენ, იქნევენ რეზინის ჯოხებს ხან მარცხნივ, ხან მარჯვნივ.

— სამუშაო! თავისუფლება! — ისმის ამოძახილი საერთო ხმაურობაში.

— რორრ! — დაიგრილა პოლიციელთა უზარმაზარმა ავტომობილმა. ელვისებური სისწრაფით მოქროს ის უმუშევრებისაკენ. თვალის დახამხამებაში გადმოხტა ავტომობილიდან 20 პოლიციელი. 20 რეზინის ჯოხი ტრიალებს ჰაერში და სტვენიით ეშვება უმუშევართა თავებზე.

ვოლფი ფანჯარაზე ფეხმიბჯენილი ყეფს და კრეკს კბილებს. ჰენრიხი მღელვარებისაგან მუშტებს ჩარჩოზე ურტყამს. უმუშევრები უიარაღონი არიან. მათ არ შეუძლიათ თავი დაიცვან. ისინი გარბიან. ბევრნი გარბიან ჭიშკრებისაკენ, მაგრამ ჭიშკრები მათ წინ იკეტება. მათ არ უშვებენ. სად უნდა გაიქცნენ?

უცბათ ჰენრიხმა შენიშნა ქერათმიანი ვაჟი, იგი გამოორბის ქუჩის მეორე მხრიდან ირიბად, პირდაპირ მათი ჭიშკრისაკენ. ორი პოლიციელი მოსდევს მას.

ჰენრიხი მოშორდა ფანჯარას და კარისაკენ გაექანა. საით გაიქცევა ეს ქერათმიანი ახალგაზრდა? ეზოში არ არის არც ერთი ისეთი ადგილი, სადაც შეიძლებოდა დამალვა. ის, ალბათ, კიბეზე ამოირბენს, იქნებ უკვე ამოდის...

ჰენრიხს უცბათ შემოესმა მორბენალი ადამიანის ფეხის ხმა. ის მესამე სართულზე შედგა.

— შემოვივით ერთი წუთით, — გაისმა ხმა. — ისინი ხომ მომკლავენ ცემით, თუ დამიჭირეს!

ხრინწიანმა ხმამ უპასუხა:

— ძალიან მებრალებით, მაგრამ ჩვენ რა შეგვიძლია... — და გაისმა კარის მიჯახუნება.

ლტოლვილის ფეხის ხმა ახლოვდებოდა. მეოთხე სართულზე ფეხის ხმა ისევ შეწყდა. გაისმა კარის კაკუნი. კარი არ იღებოდა, ქვევით, პირველ სართულზე, უკვე ისმოდა პოლიციელების ლაპარაკი:

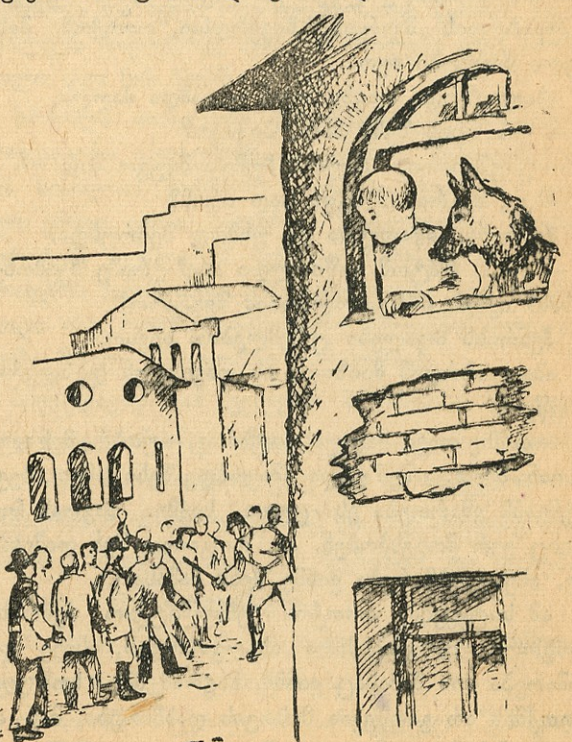
— საზიზღარი! — ამ კიბეზე აირბენდა. არა უშვას, დაევიკერთ!

და პოლიციელების მძიმე ფეხსაცმელები აბრახუნდა კიბის საფეხურებზე.

ჰენრიხს აღარ შეეძლო მეტის მოთმენა. მან გააღო კარი. ვოლფი კუდს იქნევდა. ახალგაზრდამ უკვე მოიბრინა კართან. ის 16-17 წლის იქნებოდა. ოფლში გაწუწულიყო. ჰენრიხის დანახვისთანავე მან გაიღიმა და უთხრა: „სალამი, პატარავ! თქვენთან სტუმრად მოვედი“.

ჰენრიხი მიხვდა, რომ ახალგაზრდა განგებ ამბობდა ასე. მან ხმამაღლებლივ შეუშვა ლტოლვილი სახლში და ჩაკეტა კარი. მაგრამ უკვე პოლიციელებმაც ამოაღწიეს:

— ჩუ, — თქვა ახალგაზრდამ საჩვენებელი თითის ტუჩებთან მიტანით და გაირინდა.

კარის მეორე მხრიდან ისმოდა პოლიციელების ქშინვა და ხველა.

— აბა სად უნდა წასულიყო?—იკითხა ერთმა მათგანმა.

—აქ სხვენია,—თქვა მეორემ.

—მაგრამ ესეც რომ დაკეტილია... საძაგელი, ალბათ, რომელიმე ბინაში დაიმალა.

ჰენრიხმა და ლტოლვილმა ერთმანეთს გადახედეს.

—მესამე სართულიდან კარის ჯახუნი მოისმა, როცა ჩვენ ჯერ კიდევ ქვევით ვიყავით.

—აბა, ჩემო მეგობარო,—ღიმილით უთხრა ახალგაზრდამ,—ჯერჯერობით საქმე კარგად წავგივიდა, მაგრამ ეს დროებით. ისინი დაათვალიერებენ ყველა ბინას და, რა თქმა უნდა, ისევ აქ დაბრუნდებიან. აქედან სახურავზე ასვლა არ შეიძლება?—ჰენრიხმა პასუხის გაცემა ვერც კი მოასწრო, რომ ახალგაზრდამ თვითონვე დაათვალიერა ყველაფერი.

—არათფერი გამოვა. დასამალავი ადგილიც არსად გაქვთ, მე უკვე ვხედავ. უნდა დავჯდე და წყნარად ველოდო პოლიციელების მოსვლას. თუ ისინი რამეს შეგეკითხებიან, უთხარი, რომ შენ არ გინდოდა ჩემი შემოშვება, გესმის, რომ მე ძალით შემოვიჭერი.

ჰენრიხი ისევ უსიტყვოდ იდგა. ის ღუმილით შესტკეროდა ახალგაზრდას. მას ქერა ხუჭუჭი თმები ჰქონდა შუბლზე ჩამოყრილი.

ჰენრიხს გული შეეკუმშა. ამ ოთახში ხომ საუცხოოდ შეიძლება დამალვა. მაგრამ საიდუმლო თავშესაფარი მან მამისათვის მოაწყო... თუ თავშესაფარში ამ უცხო ახალგაზრდას შეუშვებს, მაშინ მამისათვის აღარსად ექნება დასამალავი ადგილი. აქვს თუ არა უფლება დაუთმოს სხვას ეს თავშესაფარი? ჰენრიხი ღუმიდა. ვოლფის კი თავისი წინა ფეხები ახალგაზრდის მკერდზე მიეყრდნო, თითქოს მისი ძველი ნაცნობი იყო.

ახალგაზრდა თავზე ხელს უსვამდა ძაღლს.

— ვინ არის შენი მამა, ბიჭიკო?

— უმუშევარი,—ძალიან ჩუმად მიუგო მან.

— კი, მაგრამ... ახლა სად არის?

ჰენრიხი გაწითლდა და უხმოდ შებრუნდა.

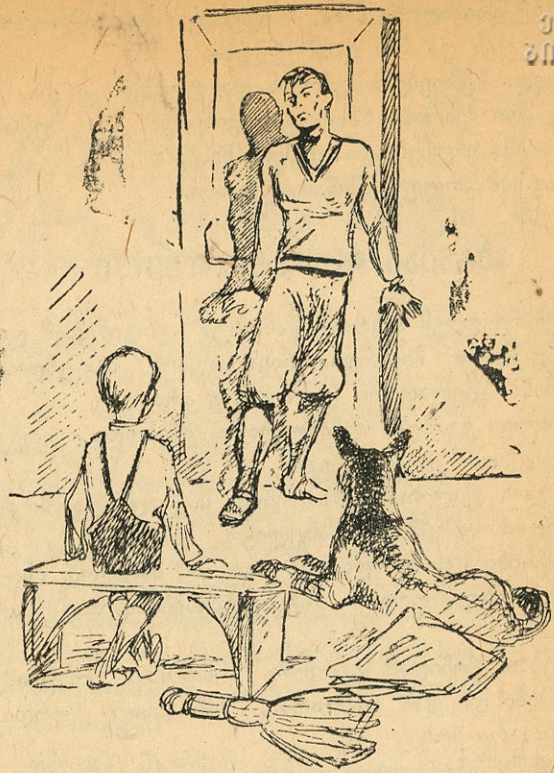
— რა... რატომ გაწითლდი ასე? რამე შეემთხვა მამას? იქნებ ისიც პოლიციამ შეიპყრო?

ჰენრიხს თვალები ცრემლებით ავესო.

ახალგაზრდამ მიიზიდა ის თავისაკენ და ალერსი დაუწყო.

— ასწიე თავი მაღლა, პატარავ,—უთხრა მან ალერსიანი ხმით.—შენ უნდა ამყობდე შენი მამით. ბევრ ჩვენგანს ემართება ეს ცუდი საქმე. მაგრამ ჩვენ მაინც ვერ მოგვსპობენ. აი, როგორც შენ დამეხმარე, ისე დაეხმარება ვინმე შენს მამასაც...

ამ სიტყვებმა თითქოს უჩხვლიტესო ჰენრიხს. როგორც ის დაეხმარა ახალგაზრდას, ისევე დაეხმარება მის მამასაც ვინმე, მაგრამ მას ხომ ჯერ თითქმის არ გაუწევია მისთვის დახმარება, მან არ აჩვენა მას საიდუმლო თავშესაფარი და, მაშასადამე, პოლიცია იპოვის მას და დააპატიმრებს.

— ამ ოთახში შეიძლება დამალვა,—უთხრა ჰენრიხმა.

— არა მგონია,—მწუხარე ღიმილით გააქნია თავი ახალგაზრდამ.

— მე მოვაწყვე მყუდრო თავშესაფარი ჩემი მამისათვის. აი იქ... მომეხმარეთ კარადის გამოწვევაში.

— აი ეს კარგია!—წამოიძახა ახალგაზრდამ, როგორც კი დაინახა საიდუმლო თავშესაფარი.—შენ საუკეთესო ბიჭი ხარ. ახლა კი სწრაფად! სანამ შენს მამას დასჭირდებოდეს ეს ადგილი, მანამდე ჩემი კვალიც აღარსად იქნება. ჩქარა მისწიე მკიდროდ კარადა კედლისაკენ. აქ მეზობლად ვინღა ცხოვრობს?

— არავინ. იქ სხვენია.

— აჰა! კედელიც თხელია. აბა ცოტა მისწიე კარადა. ასე... დიდი მადლობა, პატარავ.

ჰენრიხს ძალა გამოეღია, მისთვის ძალიან ძნელი იყო კარადის მიწვევა.

— მისმინე, ბიჭიკო,—დაილაპარაკა ახალგაზრდამ კარადიდან,—უკეთესი იქნება, თუ შენ დაუყოვნებლივ წახვალ და ოთახში არავინ დარჩება. მაშინ შეგეძლება თქვა, რომ სახლში არ იყავი და რომ არც არავის შეშვება შეგეძლო.

— კარგი,—უთხრა ჰენრიხმა.—მხოლოდ ვოლფის აქვე დავტოვებ.

— გეთაყვა,—გაისმა კარადიდან,—რა გვარი ხარ?

— ჰენრიხ კლამი.

— შენ ჰკვიანი ბიჭი ხარ. მე სიამოვნებით ვისაუბრებდი შენთან. ხვალ ათის ნახევრამდე მოდი მიუხედავად 21 ნომერში. იქ მოგელოდები. მხოლოდ არავის უთხრა. ახლა კი გაიქეცი.

— კარგი, — უპასუხა ჰენრიხმა, მერე მოჰკიდა ძალის საყელურს ხელი და უთხრა: „ვოლფი, ადგილზე!“

ვოლფი მაშინვე დაწვა თავის ხალიჩაზე კარადის გვერდით, თავი წინა თათების შუა დადო და შეხედა ჰენრიხს ერთგული, გაბრწყინებული თვალებით.

— ყურადღებამ! ვოლფი, არავის მისცე ნება, რომ კარადა გამოსწიოს, — დაავალა მას ჰენრიხმა.

ვოლფიმ შუბლი შეიკრა. ჩანდა, რომ ის მიხვდა, თუ რამდენად მნიშვნელოვანი დავალება მისცა ჰენრიხმა.

ჰენრიხი სწრაფად გამოვიდა ბინიდან, დაკეტა კარი და გასაღები შეინახა. ის არავის დაუნახავს, ისე ჩავიდა კიბეზე. უკვე ქვევით იყო, როდესაც შემოესმა, როგორ გამოვიდნენ პოლიციელები რომელიღაც ბინიდან და როგორ თქვა ხრინწიანმა ხმამ:

— არა, ჩემთან არ არის.

პოლიციელებმა დააკაკუნეს კლამების ბინის კარზე და შეჰყვირეს;

— გააღეთ, პოლიციაა! — მაგრამ რადგანაც პასუხი ვერ მიიღეს, თვითონვე გააღეს თავისი გასაღებით და შევიდნენ ოთახში.

— არავინ არის! — გაბრაზებით წამოიძახა ერთ-ერთმა მაფგანმა, ჰენრიხმა სიხარულით გაიღიმა და გაემართა ჰიშკრისაკენ. აქ აპირებდა მოცდას, სანამ პოლიციელები წავიდოდნენ, მერე კი დაბრუნდებოდა შინ.

მაგრამ პოლიციელები არ მიდიოდნენ. მოხდა ისეთი რამ, რასაც ჰენრიხი არ ელოდებოდა. ჰენრიხს კლამის ცხოვრებაში მეორე დიდი უბედურება მოხდა.

ვოლფის გვირული სიკვდილი

პოლიციელები ის იყო წასვლას აპირებდნენ, რომ უცბათ გაიღო რომელიღაც კარი, საიდანაც მოხუცებულმა დედაკაცმა გამოყო ცხვირი და ჩაიჩიფჩიფა:

— არ წახვიდეთ. ის ოთახშია. მე თვითონ დავინახე იქ რომ შევიდა. უკეთ მოძებნეთ. — და ისევ სწრაფად მიაჯახუნა კარი. პოლიციელებმა ერთმანეთს გადახედეს.

— წავიდეთ, — ბოროტად სთქვა პოლიციელმა. — ახლა ის ჩვენ ხელშია. — და ისინი მესამედ არახუნდნენ კიბეზე.

როდესაც პოლიციელები პირველად შევიდნენ ოთახში ვოლფიმ კბილები დაკრიჭა და დაიღრინა, მაგრამ ადგილიდან კი არ დაძრულა. მას ახსოვდა ჰენრიხის მკაცრი ბრძანება. მაშინაც კი, როდესაც პოლიციელებმა კარადაში შეიხედეს მხოლოდ გაჯაკრებით შეჰყეფა, მაგრამ ხალიჩას კი არ შორდებოდა. როდესაც პოლიციელები მეორედ მიკვიდნენ კლამების ოთახში ვოლფი ისევ იწვა ხალიჩაზე და მხოლოდ ღრინავდა და კბილებს კრეკდა.

ის თვალყურს ადევნებდა ორ დაუპატიჟებელ სტუმარს.

— ეშმაკმა წაიღოს, სად უნდა დამალულიყო ის სადაგელი? — იკითხა ერთმა. — ერთად ერთი საშუალება, ეს მხოლოდ კარადაა, მაგრამ ის ხომ უკვე ვნახეთ.

— კედლებიც დავათვალიეროთ, იქნებ სადმე საიდუმლო გასასვლელია. — და დაიწყეს პოლიციელებმა კედლებზე კაკუნი და თვალიერება. ვოლფი ღრენით ადევნებდა თვალყურს ის რაღაც ცუდს მოელოდა. მისი კუნთები კანკალებდნენ.

პოლიციელებმა დაამთავრეს ერთი კედლის გასინჯვა, ოთახი ხომ ძალიან პატარა იყო. ბოლოს მივიდნენ იმ კედელთან, სადაც ტანისამოსის კარადა იდგა.

— გამოსწიე კარადა, — სთქვა ერთმა. — კარადის უკანაც უნდა გავსინჯოთ კედელი.

მეორე გაემართა კარადისაკენ. მას ჯერ არცკი დაეძრა კარადა ადგილიდან, ის მხოლოდ აპირებდა... რომ უცბათ... მოკლე ბოროტი ღრენა... ერთი ნახტომით ვოლფი მის მკერდზე გაჩნდა და წაავლო კბილები ყელში.

პოლიციელმა იყვირა და ზურგით იატაკზე გაიშლართა. მეორე პოლიციელმა ხელი წაავლო ვოლფის საყელურს და მოაგლიჯა მკერდიდან, მაგრამ ამ დროს ვოლფი მივარდა მის ხელს ისე, რომ სისხლმა გადმოხეთქა და ძვლებმა ტკაცუნა მოიღეს. პოლიციელმა ტკივილებისაგან დაიღრიალა და გაუშვა ვოლფი. მას უნდოდა მარცხენა ხელით ამოეღო რევოლვერი, მაგრამ ვოლფიმ არ აცალა, ეცა და ისიც იატაკზე დაახეთქა. პირველი პოლიციელი წამოდგა და ხელი რევოლვერისაკენ წაიღო, მაგრამ ვოლფის მოელვარე, მახვილი კბილები უკვე ჩარჭობილი იყო მის ხელში.

ბრძოლა თანდათან მძაფრდებოდა. ყველაფერი თავდაყირა გადადიოდა. სკამები, შუშის ნატეხები სისხლით მოსვრილ იატაკზე ცვიოდა. ვოლფის ერთი ყური ნახევრად მოგლეჯილი ჰქონდა. მარცხენა თვალიდან სისხლი სდიოდა, მაგრამ ის არაფერს ჰგრძნობდა. ის იკბინებოდა და იკაწრებოდა ისე, როგორც ნამდვილი ცოფიანი. პოლიციელები მთელი ძალღონით იბრძოდნენ.

მიუხედავად ამ ველური ბრძოლისა ერთ-ერთ პოლიციელს მაინც შემოესმა კარადიდან საკვირველი ხმაური, თითქოს ფიცრებს ამტვრევინო.

მაგრამ რომ მისულიყო იქ და დაენახა რამე, ამაზე ფიქრიც ზედმეტი იყო. ის ხელებით და ფეხებით იცავდა თავს ძალღონისაგან.

ამ დროს მესამე პოლიციელი მოვიდა, რომელიც საგუშავოდან გამოეძახებინათ.

ის ოთახში რევოლვერმომარჯვებული შემოვიდა, შეარჩია ხელსაყრელი წუთი და გაისროლა. ვოლფი შეხტა და გაიჭიმა სისხლიან იატაკზე.

ჰენრიხი ქუჩაში, ჭიშკართან იცდიდა. ის მშვენიერ ხასიათზე იყო. „ახლა უკვე აღარაფერია საშიში, — ფიქრობდა ის, პოლიციელებმა ხომ ვერავინ ნახეს და წასვლასაც აპირებდნენ. რატომ აგვიანებენ წასვლას? იქნებ სხვა ბინებში ეძებენ? ეძებონ! ჩაეცინა ჰენრიხს. — სულელი პოლიციელები!

და აი, როდესაც ის იდგა და ყურადღებით აკვირდებოდა მიდამოს, რომ კარგად დაენახა მიმავალი პოლიციელები, უცბათ მან იგრძნო ვიღაც გაშვლელის დაჯახება. ჰენრიხმა მოიხედა და იცნო მაღალი ქერათმიანი ახალგაზრდა.

ახალგაზრდა არ შედგა. მაგრამ გვერდით ჩავლისას თითქოს თავისდაუნებურად შეეხო ჰენრიხს, ისე,

რომ არც კი შეუხედავს მისთვის. მან ოდნავ გაიღრმავა, შეუმჩნევლად თავი დაუქნია და მოეფარა თხეს.

ჰენრიხი გაცნვიფრდა. როგორ მოახერხა სახლიდან გამოსვლა? ჭიშკრიდან არ გამოსულა, სხვა გზა კი მას არ ჰქონდა. მაშ როგორ მოხდა ეს?

ჰენრიხი ჩაფიქრდა. მაგრამ ის ტყუილად ცდილობდა გაეგო რამე. მას არ შეეძლო ამ გამოცანის ამოხსნა და გადაწყვიტა სახლში დაბრუნებულიყო.

კარი ღია იყო. ზღურბლზე სისხლი, ოთახში — სიწყნარე.

— ვოლფი! შესძახა ჰენრიხმა.

მაგრამ ოთახში კვლავ დუმილი სუფევდა.

ჰენრიხს გული შეეკუმშა. ის ოთახში შევიდა. იქ, იატაკზე, სისხლის გუბეში იწვა მისი საუკეთესო მეგობარი ვოლფი.

თარგმანი ელ-ისა

იოსებ ნონაშვილი

დაბრუნება

რა ამბავია! კაშკაშებს ქალაქი ათას ფერებით. მზის სხივებს ხომ არ ამოჰყენენ ამდენი პიონერები?!

ცას ხომ არ მოსწყდნენ ვარსკვლავნი, ღამღამით მოლაჟღაჟენი?!

მოედვნენ ქუჩებს, მოედნებს გოგონები და ვაჟები.

სამშობლოს სხვადასხვა მხარეს სკოლებში დაუზარებლად მათი ჩამოსვლა ახარეს ენატიტინა ზარებმა.

მერცხლებმა დილაადრიან ცა მოიმწყვდიეს ბრწყალებში, ჰსურთ შეეგებონ მეგობრებს ჟღურტულითა და ალერსით.

რა ამბავია? კაშკაშებს ქალაქი ათას ფერებით. მზის სხივებს ხომ არ ამოჰყენენ ამდენი პიონერები?!

მოვიდნენ... მუხლში ძაღლონეს გრძნობენ გიჟმაჟი ბიჭები,

ვინ მთაში იყო ბანაკად, დაჰშრიალელებათ ფიჭვები;

ვინ სოფლად, გულგაღვლილი, გზებს მიჰყვებოდა ურმებით, ეფინათ ჩრდილი ხეხილის და ყვავილების სურნელი;

ვინ ზღვის ტალღებში რწყულა, მზეზე დაუწვავს სხეული; მოვიდნენ ანაზღეულად, ბრინჯაოს ფერად ქცეულნი.

გადმოჰრეს ზღვა და ხმელეთი, მთები, ფრიალო ხეგები, განთიადს შუქი დაეცა წითელი ყელსახვევების.

მოვიდნენ... მარად მზიანი აენტონენ მათი თვალები. მოსწყურდათ წიგნის შრიალი და სასწავლებლის კარები.

ძირს ჩამოვიდნენ ვარსკვლავნი, ღამღამით მოლაჟღაჟენი. მოედვნენ ქუჩებს, მოედნებს გოგონები და ვაჟები.

ეს პატარა ნაოქროვი გადმოგვცემს ჩაპაევის ერთერთ ბრძოლას მტრებთან. ამ ლეგენდარულ გმირს ბევრი დაბრკოლება გადაუღალა, ბევრჯერ გამოსულა უმეხლად ბანაცდელიდან.

ერთხელ, 1918 წელს, ჩაპაევი ავტომობილით მიემგზავრებოდა. მასთან ერთად, გარდა შოფერისა, არავინ იყო.

უცერად მგზავრები მტრების სოფელში მოხვდნენ. ეს უამაჩნია ჩაპაევმა და შოფერს უბრძანა უკან გამოგზავნება. ის იყო შოფერმა მოატრიალა მანქანა, რომ სოფელს ატყდა. მტრებს ეცნოთ ლეგენდარული გმირი და სეტყვასავით აუჩიოდნენ ტყვიებს.

მანქანაში ტყვიამგზავნი იღბა. ჩაპაევმა მიაბრუნა მისი ტუჩი უკან და... ცეცხლი დაანთო! ავტომობილი მიჰკოდა ჭუჩაზე. უკან ცხენოსნები მისდევდნენ მას და ტყვიებს უშენდნენ.

რამდენიმე წუთის შემდეგ მანქანა საშვიდობო ადგილზე გავიდა. ჭუჩაზე დარჩნენ დახოცილი მტრები.

ერთხელ ღამით, ჩაპაევი და მისი რაზმელები სოფელში ისვენებდნენ. მოულოდნელად მათ თავს დაესხნენ თეთრები. ჩაპაევი არ დაინება. წამოხტა უცებ საწოლიდან, საცვლების აბარა გაიჭტა ბარბათ და შოკოლადი შვირდით:

— ურა, ამხანაგებო, ურა!

რაზმელები წამოცვივდნენ, ვაჟს ქახილით ეპყეთნენ თავდამსხმელებს და უკან გააბრუნეს ასეთი ფაქტი აუარებელია ჩაპაევის ცხოვრებაში. ბევრი ბანსაცვლიდან გაოკვიდა იგი, ბევრჯერ აიშორა ტყვიან და ხიფათი. მაგრამ 1919 წელს, ქ. ლზიზინსკში, მდინარეზე გადასვლისას, მტრის ტყვიით დაიღუპა ეს ლეგენდარული, საშვარელი გმირი.

ჯერ კიდევ არ გათენებულა. ცა მოკუბრულია. სიბნელე დაუფლებია მიდამოს, საშინელი სიბნელე... ცივი, გამყინავი ქარი დაქრის მინდორზე, დროდადრო შემადრწუნებლად წივის, თოვლის ფიფქებს ატრიალებს მაღლამაღლა...

ჯერ კიდევ არ დამდგარა დილის რიჟრაჟი, ჯერ კიდევ ღამეა. ბანაკში კი იღვიძებენ.

ეს-ეს არის ჩათვლიმეს მებრძოლებმა, თვალი მოატყუეს, ძვალ-რბილი მოასვენეს და გაისმა ბრძანება, ბრძანება გაღვიძებისა! რა კარგია ახლა ძილი, რა ტკბილია იგი! მაგრამ... მტერი არ ისვენებს, წყეული მტერი!

აი კიდევ:

მოღუშულ ცაში შრაპნელებმა გაიელვა. უმაღლესი საშინელი გუგუნი მოისმა.

— დაიწყო, — გადაულაპარაკა ჩაპაევმა ამხანაგს, რომელიც მასთან ერთად მიდიოდა წინ, იქეთკენ, საიდანაც ცეცხლს გზავნიდნენ.

— ჰო, დაიწყო...

კიდევ რალაცას ამბობდა მოსაუბრე, მაგრამ მისი სიტყვები ზარბაზნის გრგვინვამ დაფარა. ზარბაზანს ტყვიამფრქვევების კაკანი მოჰყვა. მინდორზე ამაზრუნენი ხმაური ატყდა...

* * *

გათენდა. ნათელი მოეფინა ყველაფერს.

აქა-იქ ქათქათა თოვლი წითლად შეღებილი ჩანს. ალაგ-ალაგ ორთქლი ადის. ეს ახალი სისხლისაა, ახლადდაქრილთა მკერდიდან გადმომდინარე სისხლის...
ამ ვრცელ მინდორზე, როგორც ტყვია, დაქრის ჩაპაევი. ელვის სისწრაფით ხან ერთ მხარეს გაზ-

ნდება, ხან მეორე მხარეს. დროდადრო მისი მჭექარე, ლითონისებური ხმა ისმის:

— იარაღი საკმარისად გაქვთ?

— არის! — უპასუხებენ.

— ყუმბარები ხომ არ გაკლიათ?

— არა!

ან კიდევ:

— დასცხეთ პირდაპირ!

— მტერი ბევრია, მაგრამ არ შეგეშინდეთ!

— უკან არ დაიხიოთ, ბიჭებო! არ შედრკეთ!

არ წამოდგეთ! ცეცხლი!

და თოვლში გაწოლილი მებრძოლები ასრულებენ ბრძანებას. წვანან და ისვრიან, პირდაპირ, ნიშანში...

სადაც მივა ჩაპაევი, ყველგან იმედი და სიმამაცე მიაქვს. გამხნეებულ მებრძოლებს ძალა ემატებათ, ლომებზე იბრძვიან. ხედავენ, თუ როგორ უშიშრად დაქრის მათი ლეგენდარული მეთაური.

— ჰა, მარჯვით, ბიჭებო, ბრძანებამდე არ დაიძრათ ადგილიდან! — კვლავ ისმის მჭექარე ხმა, ესოდენ ძვირფასი და იმედიანი ამ საშინელ ბრძოლაში.

ის ისევ დაქრის ამ მინდორზე. საოცარია, თითქოს ტყვიას ეშინია მისი. აგერ თავისი ბედური მიაბრუნა, დეზი ჰკრა, ბატარეის მეთაურთან მიიჭრა უცებ.

— დასცხეთ წისქვილებს!

— მოცელეთ იქ ყველა ტყვიამფრქვევი!

ბრძანებისთანავე აკაკანდნენ ტყვიამფრქვევები. მაგრამ კვლავ უმაღლე მეორე მხრიდანაც მოისმა საპასუხო სროლა, თითქოს ერთბაშად ათასი ტყვი-

მფრქვევი აყვებდაო. ჩანს, მტერი უკანასკნელ ენერჯიას იკრებს, მთელი ძალით უტევს მოწოლილ წითლებს...

უშიშარი მეთაური ვასილ ჩაპაევი კი უფრო სწრაფად დაქრის ყოველ მხრივ, თავისი ელვარე გამჭრიახი თვალებით ყველაფერს ამჩნევს, ყველა უბანთან კავშირი აქვს.

წინ ერთი მებრძოლთაგანი შეხვდა, რაღაც უთხრა. მისი ხმა მხოლოდ ჩაპაევმა გაიგონა, სხვამ ვერაინ.

— სად? მარცხენა ფლანგზე? — გაისმა მეთაურის ლითონის ხმა.

— მარცხენაზე...

— ბევრი არიან?

— ბევრი...

— ტყვიამფრქვევები ადგილზეა?

— ყველაფერი რიგზეა... გავგზავნეთ მაშველი-სათვის...

ჩაპაევმა თვალის დახამხამებაში მოატრიალა ცხენი, მოსწყდა ადგილიდან და მარცხენა ფლანგისაკენ მოკურცხლა.

ყურებთან ერთმა ტყვიამ გაუწვივლა, მერე მეორემ, მესამემ... თითქოს სიკვდილი აუცილებელია!

— მიიზნებენ წყეულები! — ჩაილაპარაკა ჩაპაევმა, ცხენს კვლავ დეზი ჰკრა და თითქოს ტყვიას შეაჯიბრა სიჩქარეში.

უვნებლად მიფრინდა მარცხენა ფლანგთან. მისვლისთანავე გაერკვა მდგომარეობაში: აქ საშიშროება მოწოლილა. მოდიან და მოდიან ყაზახები. მათი ცხენები უკვე ჩანან...

— ყველა ადგილზე იყოს! — უბრძანა ბატალიონის მეთაურს. — მტერი ახლოს მოვუშვათ და... ბრძანებისთანავე ცეცხლი!

ჩაპაევი ისევ სადღაც გაქრა.

საშინელი წუთია, შემადრწუნებელი წუთი; სიკვდილი კი ახლოსაა, სულ ახლოს, თვალეში უცქერ. ვინ იცის, ცოტახნის შემდეგ ვერც-კი სუნთქავდე, ასე უდროოდ გამოემშვიდობო უძვირფასეს სიცოცხლეს...

ბევრი შეშინებულია, ბევრი ცახცახებს. ცახცახებენ სიცივისაგან, უძილობისაგან, დაღლილობისაგან და...

მტერთა ურდოები კი მოდიან და მოდიან, თითქო უზარმაზარი ზვავი მოგორავსო.

მაგრამ აი, ფლანგს სანატრელმა სიტყვამ დაუტრბინა:

— ცეცხლი!

არახრახუნდნენ თოფები, აკაკანდნენ ტყვიამფრქვევები, აგრიალდნენ ზარბაზნები... სწორედ ცეცხლი დაინთო, მდულარე, დამდაგავი, გამანადგურებელი ცეცხლი, რომლის გადალახვა აღარავის შეუძლია...

მომსკდარი ზვავი წუთით შედგა, პირი იბრუნა, მოკურცხლა.

გაიქცნენ მტრები.

უკნიდან კი გამანადგურებელი ბათქია, წითლები ისევ ისვრიან. ყაზახები დუმან. თითქოს სადღაც გამქრალან.

ჩაპაეველებმა შეწყვიტეს სროლა. გამეფდა დუმილი, გულცივი და სულის ამფორიაქებელი! ეს დუმილი უფრო საშინელია. შეიძლება მტერი ძალას იკრებდეს, შეიძლება უკნიდან დაგესხას, რკალში მოგამწყვდიოს! მაშინ...

აქა-იქ თავი წამოყვეს თოვლიდან მებრძოლებმა და წინ დაიძრნენ. ჯერჯერობით ისევ მყუდროებაა, სიჩუმეა... მაგრამ აი, როგორც კი ყველა ამოვიდა თოვლის სანგრებიდან, იფეთქა გულშემზარავმა სროლამ. სეტყვასავით წამოვიდა ტყვიები.

ისევ საშინელი წუთია. წითლები თითქოს უნდა შედრკნენ, თითქოს ზურგი უნდა აჩვენონ მტერს! მაგრამ უეცრად გაისმა ჩაპაევის მგრგვინავი ხმა:

— ამხანაგებო! ურა... ურააა!

— ურა! ურა, ურააა! — აგრიალდა მინდორი.

ერთბაშათ ყველა მოსწყდა ადგილს, თითქო გაუფონარი, ზღაპრული ქარიშხალი ამოვარდაო, ჩაპაეველები იერიშით გაიქცნენ წინ.

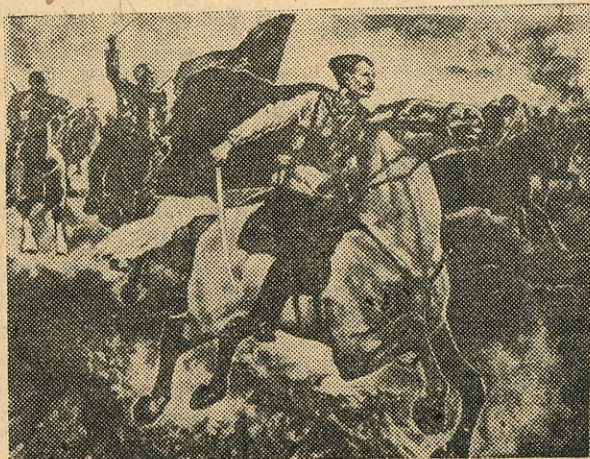
აზანზარდა მიწა, ჰაერში თოვლის კორიანტელი დადგა.

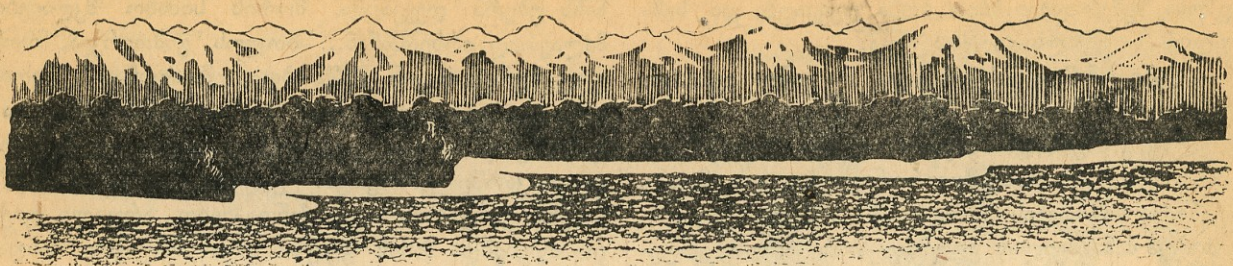
— ურა, ამხანაგებო!

— ურა, ურააა...

მინდორი შეარყია მგრგვინავმა ყიჟინამ, გადაუარა სტანიცას და შორს, შორს გადაიკარგა. მტრები უკვე დაფრთხნენ, გაიქცნენ.

გრიგალივით შეიქრნენ ჩაპაეველები სტანიცა სლომიხინში.

თქმულება ალაზნის ველზე

არავენ იცის, როდის მოხდა ეს ამბავი. ეს კია, რომ მას შემდეგ უთვალავ წელს გადაულახავს ჟამთა საზღვარი. მათზე ბევრ რამეს ამბობენ, მაგრამ ყველაფერი ერთსა და იგივეზე მეტყველებს.

მათ აი აქ ჰყვარებიათ შეხვედრა, იფნიანში. ქალი სოფლიდან ჩაირბენდა დაღმართს, ვაჟი სამკედლოდან შემოჰყვებოდა აღმართს და სანამ შემგლისფერდებოდა, საღამო ტკბილ საუბარში დაილეოდა. ეძნელებოდათ გაყრა. გული „დარჩი, დარჩიო“ გაიძახოდა, მაგრამ აბა როგორ იქნებოდა ახალგაზრდა ქალს ხორავით სავსე ხონჩა რომ არ მიეტანა ვახშამზე. არც ვაჟისაგან დაითმობოდა ოჯახი. შინ უსინათლო მამა უჯდა მხოლოდ, ბავშვივით მოსავლელი იყო ბრმა ვაჟაკი; როცა დამარტოვდებოდა, ჯერ მშვიდად მოუხმობდა პირმშოს, ეგებ აქ ახლოს იყოსო. თუ არ გამოეძრახებოდა, მაშინ მთასავით წამოიძირებოდა და ქუხილის დარი ძახილით მიდამოს შეახმინებდა. ფეხმარდი გეგენაც უმალ გაჩნდებოდა მის წინ და ბრმა დევკაცს გული საგულეს ჩაუფარდებოდა.

რომ იცოდეთ, რა ყოფილა ეს დევკაცი: ტანად მაღალი, ზორბა, ხელები მუხლებამდის სწვდებოდა, თურმე. თავი უჩვეულოდ დიდი და თვალები ჩასისხლიანებული ჰქონია. ოცდაათი წელიწადი მკედლად უშუშავნია. მისი მკლავის ღონე ხომ გასაოცარი ყოფილა: გაგივებულ კამეჩს რქებში თუ დასტაცებდა ხელს, ერთ წუთში მოუგრებდა კისერს და კიჟინით დაანარცხებდა აბლაღლებულ ცხოველს. ჭარმაგობისას უბედურება სწვევია: თვალთ სინათლე დაჰკლებია, ზედ ცოლის სიკვდილი დაჰმატებია და მას შემდეგ სევდა დასჩემებია უმოქმედო მკედელს.

— ჩემს მაგიერობას ჩემი გეგენა გასწვევს, ჩემი სისხლია, არ შემარცხვენს! — იტყოდა ხოლმე ბრმა მკედელი და ბალნიან ხელს გულზე დაიბაგუნებდა.

ზოგი რამ კი არ მოსწონდა საკუთარი შვილისა. მზის ჩასვლისას გრდემლზე კვერის რაკუნს რომ შეწყდებოდა და ქათმები ხეზე შეიბუდებდნენ, გეგენა სადღაც გაქრებოდა.

— სწორებში წავიდა სათამაშოდო, — იტყოდა მოხუცი, მაგრამ გულს სხვა ფიქრიც გაუკენწლავდა.

— იქნებ იი გოგონათას წავიდა. ძან კეთილი გოგონა კია ეგ ქეთევანი, მგონი, ჩემ ბიჭსაც შე-

უარდა გული; თუ ასეა, რატომ არ მეუბნება? დროა გაბედნიერებისა, საქორწილოდ შეღერდა ვაჟაკი. ეს აზრი მოხუცის მდორე სულს საამოდ უღიტი-ნებდა.

ახალგაზრდა ქალ-ვაჟი კი ამ დროს იფნიანში ისხდნენ, თავდავიწყებით საუბრობდნენ და თან ჟამშეყრილ ტბას გაჰყურებდნენ; რა იცოდნენ, რომ მათ უღრუბლო ბედს მწარე მომავალი უქადა-და!

მაშინ ალაზნის ველი ასე არ გამოიყურებოდა. თვალუწვდენელი ტბა ყოფილა გადაჭიმული ბორბალოდან იორ-ალაზნის ახლანდელ შესართავამდის. ხაშმიანი და მყრალი ყოფილა ამ ტბის წყალი. ვერც ერთი სულიერი ვერ ძლებდა ამ ტბაში. რამდენჯერაც არ მოუწადინებიათ სოფლელებს თევზის გამრავლება, იმდენჯერ მარცხით დამთავრებულა მათი წადილი: საგანგებოდ გაშვებული თევზები დახოცილან, ხოლო გამრავლების მოცადენი სა-მუდამოდ დაზადიანებულან განუკურნავი სენით.

ტბის სანაპიროებზე მყრალი ბალახი იზრდებოდა, ჰაერს შმორის სუნით ჟღენთავდა და ავი სენის გავრცელებას აჩქარებდა. სოფლელები ახლო არ უვლიდნენ ჟამშეყრილ ტბას, ყველა უფრთხოდა, მხოლოდ ბრმა მკედელი და მისი ვაჟი გეგენა ცხოვრობდნენ ტბის სიახლოვეს: გზაჯვარედინს დახარბდნენ და აკი საქმეც გამოუღვეველი ჰქონდათ. სანამ მამას თვალები საღი ჰქონდა, ის იყო მუშაობის სული და გული, შემდეგ კი გეგენა დარჩა მარტო და ორი კაცის საქმეს აკეთებდა.

ცისმარე დღე მუშაობდა სამკედლო. გეგენა გრდემლთან იდგა, ბრმა მკედელი კი გაშლილი და გაბარდული წვერით საბერველთან დაუყდებულყო და გრძელი ხელებით აქმინებდა თავის ვაკეთებულ საბერველს. ხან ისე მძლავრად დაუბერავდა, რომ ვალ-ვივებული ნაკვერჩხლები ცლომილ ვარსკვლავებივით ფრინავდნენ ქურის გარშემო.

ასე მიდიოდნენ დღეები, უსინარულო და ერთ-ფეროვანი. ერთ დღიას, მზემ რომ ცისკიდური შე-აწითლა, კივილი გაისმა საშინელი. გეგენამ ქეთევანის ხმას მიაგვანა და გული შეუფართხალდა ყმა-წვილკაცს. შემადრწუნებელი კივილი მოახლოვდა, გაიზარდა, ზარდამცემ ღრიალად გარდაიქცა და

მთები შეაზანზარა. ყველა სულიერი გაიტვრინა, გაუჩინარდა.

— რა ამბავია ბიჭო, აბა გაიხედე ქვევით,—დაიბუხუნა შემკრთალი ხმით ბრმა დევკაცმა და სამკედლოს ზღურბლს გადმოალაჯა.

— ტბიდან მოისმის ღრიალი, რა უნდა იყოს არ გიცი.

კვლავ განმეორდა კვილი, უფრო ძლიერი და შემაზრზენი. ტბიდან მოვარდნილ კვილს მთაზე შეფენილი საქონლის დამფრთხალი ბლავილიც დაერთო და მამა-შვილის გულს უცნობი შიშით დაფერილი ფორიაქი შეუდგა.

— რა უნდა იყოს ტიალი, რა ძალუმად გაჰკივის?—კვლავ ახმიანდა მოხუცი.

— ტბიდან რაღაცა ამოვიდა, მამაჩემო, აღმართს შეუდგა, ძუნძულით მიდის სოფლისაკენ. უკან პრიალა კვალსა ტოვებს. ეშვები უბზინავს, შავი რქები აქვს, ტანი ქერტილიანი,—ქლოშინით დაიწყო გეგენამ და თუთის ხეს მაგრად შემოაქლო თითები.

— რა უნდა იყოს ტიალი, მაგისთანა არაფერი მინახავს!—კვირობდა ბრმა დევკაცი.

— ჰაუ, საქონელს დაერია. მივეშველები! შენ სამკედლოში შედი!—წარმოთქვა სწრაფად გეგენამ და ადვილიდან დაიძრა.

დიდხანს ისმოდა ძროხების გულსაკლავი ზმუილი. თხების კიკინი და დამფრთხალ ფრინველთა ყვირილი...

ბინდისას დაბრუნდა გეგენა. გასაოცარი ამბავი მოუთხრო მამას. თურმე, საშინელი რამ იყო ის ცხოველი. ყველაფერს ეტანებოდა. რომელ ძროხასაც წასწვდებოდა, ფეხზე არ აყენებდა. წაქცეულს ორჯერ ჩაჰკებნდა, ორ ლუკმა ხორცს ამოგლეჯდა, პირს სისხლით მოისვრიდა და ახლა სხვას წასწვდებოდა.

— დიდი იყო ის ურჩხული?—იკითხა მამამ.

— კამეჩის ტოლა იქნებოდა, ხოლო ეშვები ჰქონდა გრძელი,—იყო პასუხი,

— კამეჩის ტოლა!—გაიკვირვა მოხუცმა.—და მერე შენ რა ჰქენი, არ მიეშველე საქონელს?

— ძან მძლავრი ჩანდა, შემაშინა ტიალმა.

ბრმა დევკაცს არ ესაიამოვნა პასუხი. ნახე დაეღრიჯა. ქვემოთა ლაში აუტოკდა. უსანდომოდ შებრუნდა სამკედლოსაკენ, ზღურბლზე გადაალაჯა. საბერველთან მიდგა და დაუბერა. ნაკვერჩხლები

გალევიდა. ალი ამოვარდა. მკრთალმა სინათლემ მკვარტილიანი კედლები გაანათა. წვერგაბარულ მკედლის სახეს სანთლის ფერი შეეფრქვია. დიდხანს უბერა დევკაცმა. მორის სიმსხო მკლავები მძლავრად ირხეოდნენ... ბოლოს გამოერკვა, რომ გრდემლზე არავინ მუშაობდა, მოაგონდა, წელან ფრთათა ფარფატი რომ შეიბუდეს ქათმებმა. სალამო უნდა იყოსო,—გაიფიქრა, საბერველი მიატოვა და კარში გამოვიდა. ჭალარა წვერი გაუწეწა ნიაგმა. კარგახანს იდგა ქანდაკივით. არჯალი ფიქრი აწუხებდა მამის გულს. „ძან მძლავრი ჩანდა, შემაშინა ტიალმა“—მოაგონდა შვილის სიტყვები. უგემურად გადააფურთხა. მარცხენა წარბი შეზნიქა.

—ვერ გამოვიდა გულადი. ჯილაგს შემირცხვენს,—ამოიოხრა ბრმა დევკაცმა და თავი ჩაჰკიდა.

ირგვლივ აიშილა. ცის გუმბათი ენდროს ფრად შეიღება. მზვერავევით ნამალეგად მოახლოვდა მთვარე და ცალი ყური გამოაჩინა.

ბრმა მკედელმა მარჯვენა ხელზე სველი, ხოლიანი შეხება იგრძნო. თითქოს მცურავი შეეხო, შეაერყოლა. დაიხარა. ნელი ფშვინვა შემოესმა; მიხვდა: ფიქრში წასულს ხბო მიჰპაროდა და ალერსის ნიშნად ხელს ულოკავდა. ბრმამ ხელები მოუფათურა. ხბოს თავზე ახლადამოსული რქები შეიგრძნო.—სახარე ჩანს,—ჩაილაპარაკა თავისთვის და უგულოდ დაიძახა:

— გეგენავ, არ გესმის, ბიჭო! დაკარგული ხბო მოგვადგა. ამაღამ შეინახე და ხვალ მოიკითხე ვისია!—ცივი, უსანდომო ხმით წარმოთქვა ბრმა მკედელმა და საწოლისაკენ გაემართა.

იმ ღამეს ფიქრში იყო მოხუცი. შვილის მხდალობა აწუხებდა. „შემაშინაო“—მალიმალ იგონებდა გეგენას ნათქვამს და ბრაზმორეული წვერს იწიწკნიდა.

შვილმაც შეიტყო მშობლის გულისთქმა და თავისთავით უკმაყოფილოდ ღამე თეთრად გაათენა.

მეორე დღეს ახლომანლო სოფლები მთლად მოიარა გეგენამ. გორიდან გორს გაისმოდა მისი ძახილი.

— სახარე ხბო ხომ არ დაგკარგავიათ. ჰეე...ე! ხბოს პატრონი არ გამოჩნდა. სინდისდაწმენდილი დაბრუნდა ყმაწვილი, მამას მოკრძალებით მოახსენა; ხბოს პატრონი არ გამოჩნდაო.

— რა ვუყოთ, ყველაფერი მოსავალია. მომავალ წელს ქორწილი გწადიან და საკლავი თავისი ფეხით მოგივიდა, — ცალკუბად შეეხუმრა ბრმა დევკაცი.

ქორწილის ხსენებაზე გეგენას ქეთევანის ხობლისფერი სახე დაეხატა თვალწინ. ესაიამოვნა და ჩაყურდა.

— გაზარდე, შვილო, გაზარდე, გამოგვადგება!—მხოლოდ იმ ურჩხულს მოარიდე!—ამ სიტყვებზე მოხუცს სახე კვლავ დაემანჯა და წუხანდელ ფიქრს შეებრძოლა.

გეგენას არაფერი უთქვამს. აუჩქარებლად შვილი სამკედლოში და გრდემლი აახმაურა.

ბრმის გამახვილებულმა სმენამ წელი ფაჩუნნი შე-
იგრძნო. ცნობისმოყვარეობით გატაცებულმა მო-
ხუცმა ყური ყარა. გულმა საამო უთხრა და ნამა-
ლევად სამჭედლოს კედელს მიაყურა.

კვერის ცემა შეწყდა. წყნარი, საიდუმლო ჩურ-
ჩული დაიწყო. მოხუცი კედლის ფიცრებს მიეკრა.
მკაფიოდ გაიგონა შვილის ხმა.

— მამა გაბრაზებულია ჩემზე, გუშინ ვაწყენინე
და ჯერჯერობით ვერ გავუბედე.

— მე კი ძლივს შავი დღითა და ოფლის წურ-
ვით ვუთხარი დედას და ჯერ კი... ჯერ კი... გაჯა-
ვრდა, მაგრამ მერე გამიციანა და თქვა: გეგენა კარ-
გი ბიჭია, უარს არ ვეტყვით, დაქორწილდითო,—
ნერწყვის ყლაპვით ამბობდა ქალი.

ბრმა მჭედელმა ქეთევანის ხმა იცნო, ველარ
მოითმინა და სამჭედლოს კარზე მიდგა.

— ბიჭო გეგენავ, დაბერვაში მაინც მოგეშვე-
ლები, შვილო, მარტო დაიღლები!

მოხუცის უცაბედი გამოჩენით შეშფოთდა ქალი.
გაიტვრინა და ელოდა როდის შემოვიდოდა სამჭედ-
ლოში, რომ ფეხაკრეფით გაპარულიყო. მოხუცი
ფეხს არ იცვლიდა, თვალგამოთხრილი კიკლოპივით
იდგა ზღურბლზე და ცდილობდა ქეთევანი არ გაჰპა-
როდა.

გეგენამ ქალის წადილი გაიგო. თხოვნის კილოთი
მიჰმართა მოხუცს:

— მოდი, მამილო, დაუბერეო.

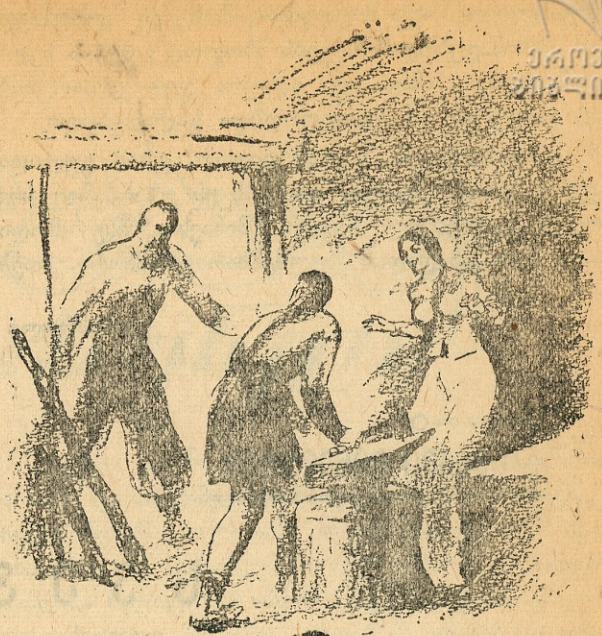
— აი შე ეშმაკო, შენც ეგრე? შენც მლაღატობ?
გინდა რომ გამეპაროს ქეთევანი? ვერა, ვერ გამეპა-
რება... მოდით, შვილებო, მოდით, დაგლოცოთ.

ბრმა მჭედელმა ბალნიანი ხელები წინ გაიშვირა
და თბილად, თბილად იძახდა:— მოდით, შვილებო,
მოდით!

ცოტა მორცხვობის შემდეგ ქალ-ვაჟი მიუახლოვ-
და და მთასავით ვეება მოხუცმა ორივეს შემოხვია
ხელი. არაჩვეულებრივი სიხარული იგრძნო ბრმა
დევეკაცმა. თითქოს თვალეები აეხილა: მისი ვაჟი არც
თუ ისე ჩია ყოფილა, როგორც მას ეგონა. თავისი
უჩვეულო გრძელი ხელი ძლივს შემოაწვდინა ბეჭებ-
ზე. მისი მკლავებიც რკინასავით ეჩვენა. სიმალლი-
თაც მასზე მაღალი უნდა იყოს... მერე რა მკვრი-
ვია...

— არა, ჯილაგს არ შემირცხვენს, — გაიფიქრა
ბრმამ და უფრო მაგრად მოხვია ხელი, ქეთევანი
კი, ეს ნაზი, სათუთი გოგო, შორიდან რომ იცნობ-
და, მართლაც ნაზი ყოფილა, ფაფუკი.

მოხუცმა მზრუნველობით მოუსვა ხელი. მსხვი-

ლი თითები ცხვირზე გადაიტანა და ყურის ბიბი-
ლოს დასწვრივ ყელისა და სახის გასაყართან ბუ-
სუსიან აბურცულ ნაწილზე შეუჩერდა საჩვენებელი
თითი.

— ეს რა არი, კუდრაჭავ?

— ხალია, — მორცხვად უპასუხა ქეთევანმა და
წამოწითლდა.

— ხალია? იყოს! — დააბნია მოხუცი მოწოლილ-
მა სიხარულმა, ბორძიკი დაიწყო და ძლივს წარმო-
თქვა: — დაილოცენით, შვილებო, დაილოცენით!

დარცხენილი ქალი სამამამთილოს ხელიდან
გამოუსხლტა და ნაკადულივით დაკლაკნულ ბილიკს
შეჰყვა. ვაჟი კი დიდხანს ჰყავდა ჩაბლუჯული ბრმა
მჭედელს. ტკბებოდა პირმშოს სისრულით. „არა,
ჯილაგს არ შემირცხვენს. ჩვენ ხალხს იხსნის გაჭირ-
ვებისაგან. ბრმა მამას მასახელებს“, — ფიქრობდა
იგი.

კარგახანმა გაიარა. სახარე ხბო გაიზარდა, გა-
ივსო და სანაქებო ბულად გადაიქცა. იმ არემარეში
ვერცერთი ბულა ვერ უმაგრდებოდა. რომელიც კი გა-
ბედავდა შეჭიდებას, ყველას ამარცხებდა. უხაროდა
გეგენას. უხაროდა ბრმა დევეკაცს და უხაროდა ქე-
თევანსაც: მასაც წილი ედვა ამ ბულის გაზრდაში.

უმაგალითო სილამაზისა იყო პირუტყვი. განსა-
კუთრებით ქათქათა ნიშა ამშვენებდა მის ფართე
შუბლს. ამიტომ იყო, რომ ნიშა შეარქვეს ახალგაზ-
რდებმა. ერთი ავი ზნე სჭირდა ბულას: გეგენასა
და ქეთევანის გარდა არავის იკარებდა. თვით ბრმა
მჭედელს ახლო არ უშვებდა, ქსუობდა. თვითონ კი

მიუახლოვდებოდა მთელმარე მოხუცს, დასუნავდა და გაშორდებოდა. საკვებს მხოლოდ გეგენას ხელიდან იღებდა. ამჟამად იყო ძლიერ, ჯერ დამარცხება არ განეცადა და მედიდურობდა გალაღებული.

ერთ ზაფხულს, სისხამ დილით, ტბის გულიდან კვლავ გაისმა კივილი. თითქოს ეს უზარმაზარ სივრცეზე გადაჭიმული წყალი ქშინავსო, ისე ამოდიოდა მისი წიალიდან გულშემზარავი ხმაური. მთებ-

მა ბანი მისცეს. ერთმანეთს გადასცეს გამოძახილი, აქუხდა ხევები. აბლავდა სადგომებიდან დასაწყისი გამოშვებული საქონელი. ძაღლებმა ყმუილი მოიხატეს და ატირდნენ ძუძუმწოვარა ბალები.

— ბულა მოათარე სადმე, გეგენავ, არ გაგვიფუჭოს იმ ტიალმა! — შფოთვით წარმოთქვა ბრმა მჭედელმა და ისე მაგრად გაჭიმა მკლავი, რომ მისმა კახანმა ეზო შეახშიანა.

(დასასრული შემდეგ ნომერში)

საკვები მიხაკოში

ს ვ ე ზ დ ა ნ ე

შენ არ გძინავს,
ბალიშს სთელავ
და საბანიც არ გხურავს...

მოყვავილე პიტნას ველად
ზეცამ ნამი აპკურა.
სძინავს ჩიტებს არყის ხეზე,
და ყანაში მწყურებს სძინავთ...
რათ არ გძინავს, რათ ხარ ესე,
აკი ადრე ჩავთვლიმა?

დიდი ვახდი, შენ ხომ ძილშიც
არ გაშინებს ლანდები.
იქნებ ვარსკვლავები გიშლის?
მოგაშორო ვარდები?

მომძინარე წევს კურღლევი
და ჩვენც ძილი გვწადიან,
ბინებში კი წყნარად ნელი
ზმანებანი დადიან.
სავარძლებზე ხვრინავს ხალხი,
საწოლებზეც ხალხს სძინავს.
ზოოპარკში მძინარ ვარხვებს
ღია ცისქვეშ აქვთ ბინა.
ჩაეთვლიმათ მურა დათვებს,
სპილოს ფეხზე მდგომს სძინავს.
რა ესიზმრათ?
სიცხე ნახეს?
ძმები?
აფრიკის გრგვინვა?

ქარნი სამხრეთით გაბრუნდნენ.
კაცს ქუჩებში ვერც ხედები.
ძილში მდინარ ამურზე
აშრილდნენ ლერწმები.
აჩურჩულდნენ ბალახები,
ტყეს ფოთლები არ სცვივა...

შორს, საზღვარზე, თვალანთებულს
გუშავს ტყეში არ სძინავს.
დვას.

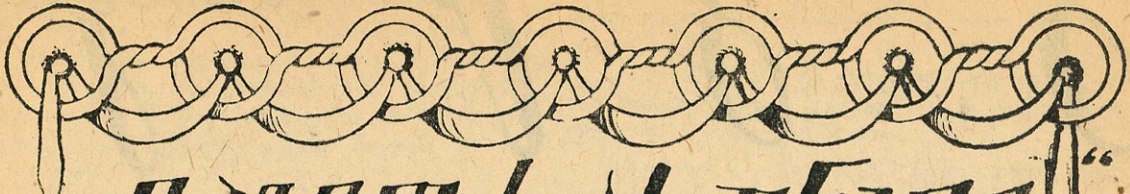
ციაგი შექს ფენს ცაზე.
თვალს იყოლებს ღრუბელი,
აქ, მის ზემოთ, ჩვენს საზღვარზე,
გამოდიან ღრუბლები,
მხეცებს გვანან, მაგრამ ვერა,
ღრუბლებს ველარ მოიწვდენ!

დაიძინე უშფოთველად,
შეგიძლია რომ იწვე,
მე კი აღარ გაგაღვიძებ,
ვიდრე დილა ბნელს დახევს,
შენ, სვეტლანა,
ბნელში იწექ,
ტკბილი სიზმრები ნახე.

მოქანცული შორი გზიდან
ქარიც ჩაწვა მინდვრად,
მოიხურე საბანი და
დაიძინე მშვიდად.

თარგმნა ალექსო უხანელიანი

„სასუნელი“

მრავალი ბრძოლა გადაუტანია სომეხ ხალხს დამმონებელთა წინააღმდეგ. წინათ სომეხ ხალხს თავს ესხმოდნენ ბიზანტიელები, ირანელები, არაბები. დამპყრობელთა ურდოები მიწასთან ასწორებდნენ ყველაფერს.

სომეხი ხალხი მედგრად იბრძოდა მტრის წინააღმდეგ. ხანგრძლივი ბრძოლა მეცხრე საუკუნეში დაგვირგვინდა სომეხთა პატარ-პატარა სამეფო-სამთავროთა ჩამოყალიბებით სომხეთის ტერიტორიაზე, რის შემდეგ სომეხმა ხალხმა განდევნა დამპყრობელები: არაბები, თურქ-სელჯუქები და სხვა.

აი სწორედ ამ ბრძოლის ისტორიაა მოთხრობილი მხატვრულად სომეხი ხალხის უდიდეს ეპიკურ ნაწარმოებში, რომელსაც „სასუნელი დავითი“, ანუ „სასუნელი გმირები“, ანდა კიდევ „დავითი და მპერი“ ვწოდებთ. ეს ნაწარმოები ნათლად გვიხატავს, თუ როგორ ცხოვრობდა სომეხი ხალხი იმ დროს, როგორ იბრძოდა იგი მრავალრიცხოვანი მტრის წინააღმდეგ, რა გასაოცარ გმირობას იჩენდნენ სამშობლოსათვის თავდადებული მებრძოლები.

ამიტომ „სასუნელი დავითი“ ძალიან შეუყვარდა ხალხს. იგი ზეპირად ვრცელდებოდა და თაობიდან თაობაში გადადიოდა.

ამ ნაწარმოებმა ჩვენამდის მოაღწია არა ხელნაწერის სახით, არამედ ფოლკლორული პოემის ფორმით, რომელიც პირველად ჩაწერილ იქნა გასული საუკუნის მეორე ნახევარში სხვადასხვა ვარიანტით, ხალხურ დიალექტებზე, გ. სრვანდტიანის (1874 წელს), მ. აბელიანის (1889 წელს), გ. ჰოვსეფიანის (1892 წელს) და სხვათა მიერ.

იგივე ნაწარმოები გამოყენებული იყო სომეხ პოეტთა ჰოვანეს თუმანიანისა და ავეტიქ ისაჰაკიანის სათანადო პოემებისათვის: თუმანიანმა დაწერა „სასუნელი დავითი“, ხოლო ისაჰაკიანმა „სასმა მპერი“, რომლებიც ქართულადაც გამოიცა ახლახან.

ხალხური „დავით სასუნელი“ ძირითადად ოთხი კარისაგან შედგება.

პირველ კარში გმირებად არიან წარმოდგენილი სანასარი და ასლიმელიქი (ბაღდასარი), რომლებიც მოგვაგონებენ ასურეთის მეფის სენეჟერიმის ძეთ სანასარსა და ადრიმელიქს (ვალტაზარს). ამათგან სანასარი ხალიფატის საწინააღმდეგოდ წარმოებული დაუდგრომელი ბრძოლის პროცესში აშენებს სასუნს.

მეორე კარში მთავარი მოქმედი პირია სანასარის შვილი არიუწყაძე, ე. ი. ლომის სახის მპერი, ანუ უფროსი მპერი, რომელიც ათავისუფლებს ხალხს უცხოელთა ბატონობისაგან; მის საგმირო მოქმედებათა წყალობით სასუნის ხალხი აღწევს დამოუკიდებლობას.

მესამე კარში დაწვრილებით მოთხრობილია ამბავი უფროსი მპერის შვილის დავითისა, რომელიც სასუნელი დავითის სახელით არის ცნობილი, და იგი პოემის ცენტრალური ფიგურაა, რამდენადაც საბოლოოდ ამარცხებს და სდევნის ხალხის ყველაზე საშიშ მტერს—ბუმბერაზ მსრა-მელიქს.

დაბოლოს, მეოთხე კარში საუბარია დავითის შვილის—უმცროსი მპერის—შესახებ, რომელიც პრომეთეოს-ამირანივით დამწყვედეულია კლდეში და მოელის განთავისუფლების ჟამს, რათა ხალხს დაეხმაროს მტრებთან ბრძოლაში, საბოლოოდ გაანადგუროს შემოსეული მტერი.

„სასუნელ დავითში“ საქართველოც არის მოხსენებული. დავითი მოგზაურობს საქართველოში. აქ ის მეტოქეობას უწევს ჩინმაჩინის, ე. ი. ჩინეთის მეფეს, ლამაზი ქალისათვის.

ეს ლამაზი ქალი ქართველთა მეფის ასულია. ჩინმაჩინის მეფეს განზრახვა ჰქონდა თავისი შვილისათვის გაერიგებინა მეფის ასული. მაგრამ დავითმა ძალით მოიტაცა ქალი და სასუნში წაიყვანა.

ამ წლის სექტემბერში ათასი წელი შესრულდა „სასუნელი დავითის“ შეთხზვიდან. მთელ საბჭოთა კავშირში აღნიშნავენ ამ თარიღს.

მრავალ ენაზე ითარგმნა და ითარგმნება „სასუნელი დავითი“. ახლაც ინტერესით იკითხება იგი და ინტერესით წაიკითხავენ მას მომავალშიც.

გიორგი ერისთავი

(გარდაცვალებიდან 75 წლისთავის შესრულების გამო)

ოთხმოცდაათი წლის წინ საქართველოს დედაქალაქ თბილისში სულ არ ეწყობოდა ქართული საღამოები. ბევრს მაშინ ვერც კი წარმოედგინა, თუ შეიძლებოდა ამგვარი საქმის გაკეთება. ბევრი ფიქრობდა, რომ ქართულად არ მოხერხდებოდა პიესის დაწერა და ქართველები ვერავითარ არტისტულ ნიჭს ვერ გამოიჩინდნენ.

მაგრამ აი, 1850 წლის დასაწყისს თბილისში გაჩნდა აფიშა, რომელიც იუწყებოდა: ორ იანვარს, გიმნაზიის დარბაზში, ღარიბ ხალხთათვის, ფრანგულად წარმოდგენილი იქნებოდა პიესა „მიხეილ და ქრისტინე“, ხოლო ამის შემდეგ, — პირველი ქართული წარმოდგენა „გაყრა“.

აფიშაში ეწერა „გაყრა“ გიორგი ერისთავის კომედია არისო, პიესაში თვით ავტორიც ითამაშებსო.

ამ ცნობამ დიდი ინტერესი გამოიწვია თბილისში. უკვე დანიშნულ დრომდე გიმნაზიის დარბაზში აუარებელმა ხალხმა მოიყარა თავი. დარბაზი ვერც კი იტევდა მაყურებლებს.

მალე დაიწყო ქართული წარმოდგენა, სცენაზე გამოჩნდა თავადი ანდუყაფარ დიდებულიძე.

იგი ზის ტახტზე. კალთაში მუთაქა უძევს. ცოტა ხნის ფიქრის შემდეგ იწყებს მოთქმას იმ უბედურებაზე, რომელიც მის ოჯახს მოეღის: რუსეთიდან დაბრუნებული ძმა ივანე გაყრას მოითხოვს. ანდუყაფარი შეწუხებულია, გრძნობს, რომ გაყრა აუცილებელია. და მერე რაღა იქნება მისი ოჯახი? „აი, თუ მტერი ნიშანს მომიგებს“, ამბობს იგი, ოხრავს, ოფლს იწმენდს და განაგრძობს:

„ჰეი, ოჯახო, კარგო ოჯახო,
შემდგომ გაყრისა ვის დავენახო“

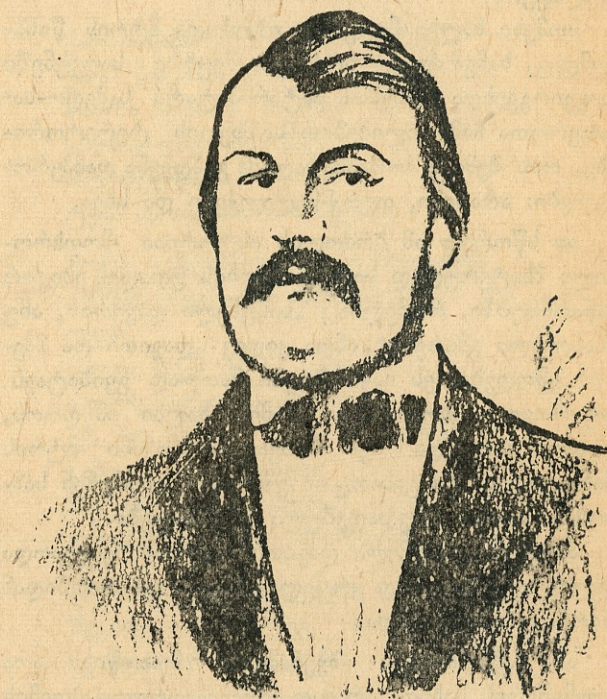
მაყურებლები გატაცებით უსმენენ ანდუყაფარს, გაფაციცებით ადევნებენ თვალყურს მის მოქმედებას. ისინიც გრძნობენ, რომ თავად დიდებულიძეებს ფეხქვეშ ნიადაგი ეცლებათ, რომ ეცემა თავად-აზნაურობა.

წარმოდგენის შემდეგი მსვლელობა უფროდაუფრო იზიდავდა მაყურებლებს. ხშირად დარბაზში ისმოდა ტაშის გრიალი და მოწონების შეძახილები. განსაკუთრებით მოსწონდათ პიესა და ავტორის მშვენიერი თამაში.

მეორე დღეს, და შემდეგაც, ქალაქში ყველგან ლაპარაკობდნენ იმაზე, თუ როგორ კარგად ასრუ-

ლებდა გიორგი ერისთავი ვაჭარ მიკირტუმ გასპარიხის როლს, თუ რა მშვენიერი კომედია იყო „გაყრა“.

იმ დროს გიორგი ერისთავი უკვე ცნობილ მწერლად ითვლებოდა, მას რამდენიმე ლექსი ჰქონდა დაწერილი, მაგრამ მშვენიერმა პიესამ და წარმოდგენამ უფრო მოუხვეჭეს სახელი.

საერთოდ, გიორგი ერისთავის შემოქმედებაში ყველაზე უფრო შესანიშნავია მისი დრამატული ნაწარმოებები: „გაყრა“, „ღაფა“, „ძუნწი“.

ამ პიესებში ის გვიხატავს მაშინდელ წესწყობილებას: ძველი ფეოდალურ-ნატურალური მეურნეობის რღვევას, თავად-აზნაურობის დაცემას, სავაჭრო კაპიტალის განვითარებას...-

„გაყრაში“ ანდუყაფარ დიდებულიძე და მისი ძმა პავლე ძველის მოტრფიალენი არიან. მათ სურთ ყველაფერი ისე დარჩეს, როგორც მანამდე იყო. ეწინააღმდეგებიან ყოველგვარ ახალს, ჰირივით ძულთ იგი. თავადები დროს სულ უსაქმობაში ატარებენ. პავლე მეტწილად ნადირობას არის გადაყოლილი. მუდამ თავის გაწრთვნილ ქორებსა და ძაღლებზე ზრუნავს. მათ მეურნეობას მოურავი უვლის, რომელიც იმას ცდილობს, რომ რაიმე მოიპაროს, ააწიოკოს ყმები.

ყმების შიშართ უფრო შეუბრალებლები ანდუყა-
ფარი და პავლე არიან. ისინი ხშირად არბევენ და
ავიწროებენ ყმებს.

ამ თავადებისთვის სრულიად უცხოა სწავლა-
განვითარება. მათ ქვეყნის ამბების არა გაეგებათ
რა. სწავლა-განათლებას ალმაცერად უყურებენ.

როცა რუსეთიდან ივანე დაბრუნდება და
გაყრას მოითხოვს, ანდუყაფარს იგი შემოიღობდა
ერვინება, „არ ვიცი, რა ემართებათ ამ რუსეთში,
— ამბობს იგი, — იწამლებიან თუ რა არის. ბიჭო,
საკურველია, მოზდოკს მეც ვიყავ, მაგრამ კი არ
გავვიყებულვარ“.

— უთუოდ, რუსეთის ყინვით თავი ეყინებათ. — სი-
ცილით უპასუხებს მოურავი ბარამ.

მათ ჰქონდათ ერთგვარი საბუთი ასეთი ფიქრისა.
ივანე ზვიდან დასცქერის ყველაფერს ქართულს.
ქართული ღვინო „კლუკვინი კვასიაო“, ამბობს, ეს
ზვრები უშნოდ არის მოწყობილიო, ყველაფერი უნ-
და შევცვალოო. ამიტომ მოითხოვს გაყრას.

დიდი დავიდარაბის შემდეგ ძმები გადაწყვეტენ,
რომ გაიყარონ. ერთ დღეს დაიწყებენ გაყოფასაც.

მაგრამ მშვიდად არ მიმდინარეობს საქმე, ძმებს
ხშირად მოსდით ჩხუბი. დიდი დავა იმართება მუ-
თაქის გაყოფაზე, პავლე ამბობს, მუთაქა ჩემი-
აო, ჩემი ახალუხის ნარჩენისაგან არის შეკერილიო,
ანდუყაფარს კი სურს თვითონ დაისაკუთროს მუ-
თაქა. ეცემა პავლეს და წაართმევს. უმაღ პავლე
მოტრიალდება და ხელიდან გამოსტაცებს მას მუთა-
ქას, ხანჯალს ამოიღებს და ემუქრება: „აბა მობ-
რძანი და წაილე“.

ანდუყაფარიც გაიქცევა. გამოიტანს ხმალს და
ყვირის:

— დაჩეხავ მაგ სულელსა!

— მომიტანე ერთი დიდი თოფი! — ღრიალებს
პავლე, — აი, ქალაქუნა დედაკაცო, ნახეთ, ჩანჩახი
შევაწკაუბნე. მამა არ წამიწყდება, გამიგონე! გამი-
შვით, რა თოფი მინდა? ცალი ხელით დავახიზო
შელისავით, ვაი არა აქვს შეხს პავლესა, ჰო!

საქმე იქამდე მივა, რომ ივანე ორად გასჭრის
მუთაქას. ერთ ნახევარს ანდუყაფარს მიუგდებას,
მეორეს — პავლეს.

ასეთი ვაიუბედურების შემდეგ ამთავრებენ გა-
ყოფას.

როგორც ვიციო, ივანეს სურდა ახალ ყაიდაზე
მოეწყო მეურნეობა, მაგრამ იგი უძლური გამოდგა
ამ საქმეში. მან ჩვეულებრივად შეირთო ვაჭარ მი-
კირტუმ გასპარჩის ქალი, ისე რომ არც ყვარებია
იგი, და დაესახლა თავის ძმებზე.

მიკირტუმამ თავად დიდებულებთან ფულ-
ით მოახერხა დამოყვრება. ფულით გაიმარჯვა მან.
ეს კარგად იცის ვაჭარმა. ხედავს, რომ ფულით შე-
იძლება ყველაფრის გაკეთება. „ეს სოფელმა სულ
ფული, ფული, სხვა ყველა ტყუილია“ — გაიძახის
მიკირტუმ გასპარჩი.

„ფული... ყოველი სიხარული! ფულმა... შეაქ-
ცევს გულმა! ფული გიკნობს სული..“ ასევე ფიქ-
რობს კარაპეტ დაბალოვიც („ძუნწი“). კარაპეტა
დაბალოვი მდიდარი კაცია, მისი ყუთი სავსეა ოქრო-
ებით. მაგრამ მაინც ძუნწია, ძუნწზე ძუნწი.

ერთხელ მასთან ერთი ნაცნობი თავადის მსახუ-
რი მივა, დამბაჩას მიუტანს გიროდ და სესხს სთხოვს
ცოტა ხნის ვადით.

— ჯერ მითხარ, ტამბაჩა რათ მინდა? — კითხუ-
ლობს კარაპეტა.

მსახური, — ერთ ტყვეთა ღირს; ნახე, ინგლისია!

კარაპეტა — მე განა ლეკი ვარ, ტყვე, ვიყიდი...
ინგლისი მათლაფა გამიგონია... არ მინდა ხელს არ
მომცემს.

მსახური — ჰეი, დროე! იარალი ჩალის ფასად
აღარ გადის! ალაფ, ძალიან საჭირო არის... რაც
გინდა, ის მომე.

კარაპეტა — ეს ვერცხლი აპყარე, აქ იქნება
ასი მისხალი: ხუთი მანეთი მოგცე ერთი კვირა ვა-
დით, ეს რკინა უკან წაილე.

მსახური — ვაი შენ, ჩემო თავო, ფასი ამ
რკინას აქვს.

კარაპეტა — რკინის ფასი ფუთი რვა აბაზია,
ეს ერთი გირვანქაც არ არის.

მსახური — შენ არ იცი, რა ღირსება აქვს ამ
დანბაჩას. პაერი გაიტენება... სადაც სახლში ეს იქ-
ნება, იქ ქურდი არ შევა. თუ შევა, დანბაჩა მისცემს
პასუხს.

კარაპეტა — თითონ გავარდება?

მსახური — მაშინვე.

კარაპეტა — მერე, ქურდი მოკვდება?

მსახური — რასაკვირველია.

კარაპეტა — (თავისთვის). ზანდუკში დავდებ,
კარგია... თუ ჩემი ზანდუკს ქურდი მივა... ძინგ...
გავარდა... ქურდი მოკვდა...

კარაპეტას სიცოცხლეზე უფრო უყვარს ფული.
ფულისათვის ყველაფერს ჩაიდნის, ყველაფერს გა-
აკეთებს. ოღონდ ოქროები არ წავიდეს მისი ხელი-
დან.

თავადები მასთან დადიან ფულისათვის, უფრო-
დაუფრო დამოკიდებული ხდებიან კარაპეტაზე და
სხვა ვაჭრებზე.

* * *

გიორგი ერისთავი დაიბადა 1811 წელს. მისი
მამა დავითი იყო ქართლის მეხატონე. პატარა გი-
ორგის სახლშივე შეაწავლეს წერა-კითხვა. დედამ
გააცნო ქართულ მწერლობას. ათი წლის რომ შეი-
ქნა, თბილისის კეთილშობილთა სასწავლებელში შე-
იყვანეს. აქ სწავლობდა 1825 წლამდე. შემდეგ იგი
თავის ბიძაშვილ ესტატესთან ერთად მოსკოვს გა-
გზავნეს და კერძო პანსიონში მიაბარეს. მალე ბიძა-
შვილი ავად გახდა. ექიმებმა მას სამშობლოში და-
ბრუნება ურჩიეს. გიორგიმ ესტატე წამოიყვანა სა-
ქართველოში და პანსიონსაც მიანება თავი.

1832 წელს „საქართველოს უწყებანის“ ნომრებ-
ში იბეჭდება გიორგი ერისთავის პოემა „ოსური
მოთხოვრების“ დასაწყისი.

ამავე წლის დეკემბერში შეთქმულებაში მონაწი-
ლეობისათვის იგი დააპატიმრეს.

ცამეტი თვის პატიმრობის შემდეგ გაგზავნეს
პოლონეთში — ვილნოს მესამე ქვეითი დივიზიის
კომანდირთან.

თოხი წელიწადი და შვიდი თვე გაატარა მან
პოლონეთში. შემდეგ დაბრუნდა უკან და დაესახლა
სოფელ ხიდისთავში. აქ ცხოვრობდა დიდხანს,
1849 წლამდე. ამ წლის დასასრულს გადავიდა
თბილისში. შემდეგ აქ დააარსა ქართული თეატრი.

1852 წლიდან მისი ხელმძღვანელობით იწყებს
გამოსვლას ჟურნალი „ცისკარი“.

გიორგი ერისთავი გარდაიცვალა 1864 წლის
22 სექტემბერს ქ. გორში.

კოშკი

პომპეა... ამ სახელის მოგონებასთან ერთად ზიზღით ივსება ადამიანი ბუნების იმ დაუდგრომელი და აბოზოქრებული სტიქიისადმი, რომელიც აუწერელი სისასტიკით გაუსწორდა თავის მკვიდრ შვილთ, პომპეის მშვიდობიან მცხოვრებთ...

ეს მოხდა 1860 წლის წინათ, 79 წლის 23 აგვისტოს. ამ კატასტროფის დროს დაიღუპა აგრეთვე ბუნების ცნობილი მკვლევარი პლინიუსი უფროსი (23—79). ჩვენამდის მოღწეულია მისი უკანასკნელი ძმისწულის გაი პლინიუსის—უმცროსის (62—114) ორი წერილი. ეს წერილები მიწერილია რომაელ ისტორიკოს კვესტორთან (სახელმწიფოს მთავარ ხაზინადართან).

პირველ წერილში პლინიუს—უმცროსმა აღწერა ახლობელის გადმოცემით, თავისი ბიძის სიკვდილი, მეორეში კი აღწერა ის, რისი მოწამეც თვითონ იყო. აი იმის წერილის შინაარსი:

„კვესტორს კორნელი ტაციტს, რომში.

შენ მთხოვ დაწვრილებით მოგწერო ბიძის სიკვდილის შესახებ.

ჩვენ მშვიდად ვცხოვრობდით მიცენაში, ბიძა, როგორც რომის ფლოტის ადმირალი, გემებთან უნდა ყოფილიყო, გემები კი მიცენის ნავსადგურში იდგა.

იმ დღეს, 23 აგვისტოს, ბიძა მეცადინეობდა, კაბინეტში იწვა, მე მის გვერდით ვიყავი. ამ დროს შემოვიდა დედაჩემი, რომელმაც ვეზუვისა და შორეული მთებისაკენ მიგვახელა.

არაჩვეულებრივი ღრუბელი იდგა მთებზე.

ჩვენ ავედით მახლობელ ბორცვზე: იქიდან მთების მთელი ხაზი ჩანდა. საოცარი ღრუბელი ჩვენს თვალწინ იზრდებოდა. იგი ხეს წააგავდა: მაღალი სწორი ღეროები იყო ამართული, მისი წვერო კი იშლებოდა, თითქოს მრავალი ტოტი იყო.

ბორცვიდან ნათლად ჩანდა, რომ ეს ბოლი ვულკანის ყელიდან ამოდიოდა. ბიძა არაჩვეულებრივად იყო დაინტერესებული, მას უნდოდა თვალყური ედევნებინა ვულკანის ამოფრქვევისათვის ახლოდან და ბრძანა მოეყვანათ მსუბუქი გემი.

ის იყო მოემზადა, რომ ამ დროს მონამ მოუტანა წერილი ქალაქ რეტინის გარნიზონის უფროსისაგან თხოვნით, რომ მას გაეგზავნა ფლოტი მცხოვრებთა და ჯარისკაცთა გადასარჩენად.

რეტინიდან გადარჩენა მხოლოდ ზღვით შეიძლებოდა.

ბიძამ ბრძანა დაუყოვნებლივ აეშვათ გემებზე იალქნები და თვითონ გაუძღვა ესკადრას. ისინი

თავის დროზე მივიდნენ, გადაარჩინეს გარნიზონი და მრავალი მცხოვრები.

ბიძის აუცილებლად უნდოდა რაც შეიძლება ახლო მისულიყო ვულკანის მოქმედების ადგილთან; შენ იცნობ მის ვატაცებას გამოკვლევით, მაგრამ ნაპირიდან მისვლა ვულკანთან უკვე უაზრობა იყო: ზღვა დუღდა, როგორც წყალი ქვაბში. ფერფლი და ცხელი ქვები ეცემოდა გემებზე. შტურმანი ურჩევდა დაბრუნებას, მაგრამ ბიძის არ უნდოდა. მას გაახსენდა, რომ მისი მეგობრის, პომპონიის, აგარაკი იმყოფებოდა სტაბიაში, ახლა უკვე დაღუპულში, უბის განაპირას.

პომპონიისა და მის სახლობას უკვე გამოეტანათ სახლიდან აუცილებელი ავეჯი და შეშინებულნი დაბნეულნი ისხდნენ ნაპირზე.

ბიძა ყველას არწმუნებდა დამშვიდებულებიყვნენ და დაბრუნებულებიყვნენ შინ. მან სთხოვა მოემზადებინათ მისთვის აბაზანა, ტანთ დაიბანა და სადილობისას გამოვიდა.

ვულკანიდან კი, სხვათა შორის, ცეცხლმა დაიწყა ფრქვევა. ვერავინ ვერ გაბედა დაძინება, მხოლოდ ბიძამ დაიძინა წყნარად და მაგრად. მაგრამ ჩქარა საჭირო გახდა მისი გაღვიძება. ფერფლი ისე ცვიოდა, რომ შეგვეშინდა არ ამოვესო სახლიდან გასასვლელები.

მიწისძვრა გაძლიერდა. სახლს აქანავებდა ერთი მხრიდან მეორე მხარეს. საშიში იყო მისი მიტოვება: ქუჩებში ცვიოდა თხელი ფერფლი და ქვები. თავზე ყველამ ბალიში მოიბა.

როდესაც გამოვედით ზღვის პირას, ბიძა უცებ დასუსტდა და სული შეეხუთა; მან ითხოვა იგი ხალიჩაზე დაეწვინათ.

ვულკანიდან წამოვიდა ლავა ცეცხლოვან მდინარეებად, ხოლო წინ მოგროვდა კვამლი, რომელიც სავსე იყო გოგირდოვანი ანაორთქლით.

საჭირო იყო გაქცევა. როდესაც მონებმა ასწიეს ბიძა, იგი უსულოდ დაეცა ხალიჩაზე: შხამიანმა კვამლმა დაახრჩო იგი.

მხოლოდ მესამე დღეს შევძელით მისი გვამის მონახვა. იგი წყნარად იწვა ხალიჩაზე და გეგონებოდათ კი არ მომკვდარა, არამედ დაეძინაო.

...შენ მეკითხები, თუ როგორ გადავიტანეთ მე და დედამ ეს საშინელი კატასტროფა.

ჩვენ აქ მივეჩვიეთ მიწისძვრებს, მაგრამ ამ დამეს ბიძგები იმდენად ძლიერი იყო, რომ მე მეშინოდა კედლები არ გადმონგრეულიყო...

ლამით ეზოში გამოვედით.

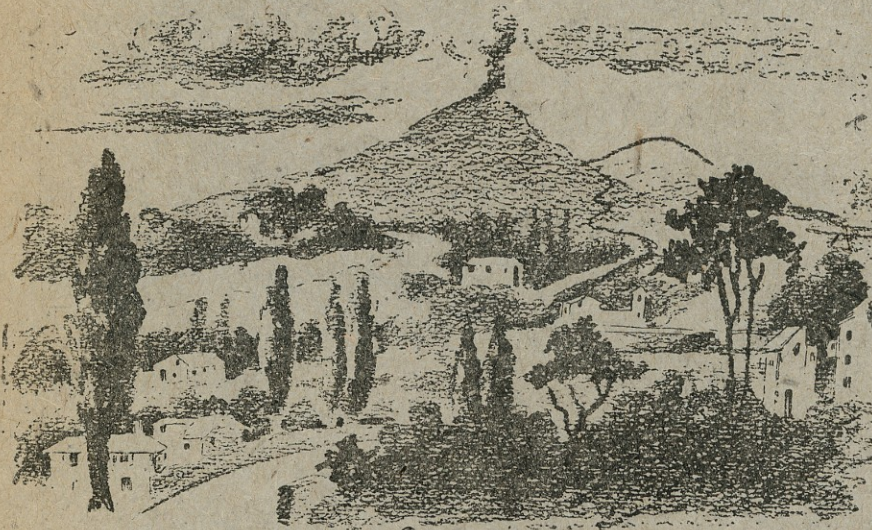
არ ვიცი, რას მივაწერო ეს—ჩემს უშიშროებას თუ მოუფიქრებლობას; მე დავიწყე ტიტლივიუსის კითხვა და ამონაწერებს ვაკეთებდი.

დილა დადგა, მაგრამ არ თენდებოდა. სახლებმა უცებ ისეთი ქანაობა დაიწყო, გეგონებოდათ, ჩვენ სუყველას გაგვჰყვლენ. მაშინ ვადავწყვიტეთ ქალაქის მიტოვება, მცხოვრებნი დარბოდნენ ჩვენს ვარშემო, როგორც ცხვრის ფარა.

გავცალდით რა ქალაქს, შევჩერდით. ვარშემო რაღაც არაჩვეულებრივი რამ ხდებოდა, ჩვენი ეტლები წინ და უკან მოძრაობდნენ; ტყუილუბრალოდ უდებდნენ მათ ბორბლებში ქვებს; მათი შეჩერება შეუძლებელი იყო.

ზღვამ უცებ დაიწყო ნაპირიდან გადმოსვლა და ზღვის ფსკერი გაშიშვლდა; ქვიშაზე მრავალი ზღვის ცხოველი ფუთფუთებდა.

ვულკანის თავზე ღრუბლები უზარმაზარი გახდა. საშინელი ჭახანი გაისმოდა. მთელ ჰორიზონტზე იფეთქეს ალის ცეცხლოვანმა ენებმა. ცხელი ორთქლი გროვდებოდა ჰაერში. დაიწყო ფერფლოვანი წვიმა.

უცებ ისე დაბნელდა, როგორც არ დაბნელებულა ყველაზე ბნელ ღამეს...

დაიწყო ქაოსი: მამაკაცების ყვირილი, ქალების მოთქმა, გოდება, ბავშვების ტირილი. ვინ ბავშვი დაკარგა, ვინ მშობლებიც; ცოლი ქმარს დაედებს, ქმარმა ვერ ნახა ცოლი. მრავალი სიკვდილს უძახდა; ზოგიერთები ლოცულობდნენ, სხვები კი ყვიროდნენ, რომ ღმერთები აღარ არსებობენ და მსოფლიოს აღსასრული დადგა.

ფერფლის წვიმა ისეთი სქელი და ძლიერი იყო, რომ ჩვენ ყოველ წუთს ვდგებოდით და ვბერტყავდით, წინააღმდეგ შემთხვევაში ფერფლი დაგვფარავდა.

ბოლოს, დღის სინათლემ გაარღვია ბურუსი და კვანლი, ცაზე გამოჩნდა მზე, ბუნდოვანი და გაურკვეველი, როგორც მზის დაბნელების დროს.

ყველაფერი ვარშემო დაფარული იყო ფერფლის გროვებით. როდესაც საშიშროება აღარ იყო, გაიპლინუსი—უმცროსი თავისი დედით მშვიდობიანად დაბრუნდა ქ. მიზენაში.

მას შემდეგ, რაც გაიპლინუსი—უმცროსი წერდა ამ წერილს, განვლო 1860 წელმა. 79 წელს მოხდა ვეზუვის ეს საზარელი ამოხეთქვა, როდესაც ფერფლმა და ლავამ დაფარა ქალაქები: პომპეა, სტაბია, ჰერკულანუმი, იპლონტი, ტაგრონია და ვეზერისი, როდესაც ფერფლი აღწევდა ხმელთაშუა ზღვის მეორე ნაპირს: ეგვიპტესა და სირიას.

სამი დღის შემდეგ, როდესაც ვეზუვი დაწყნარდა, ყველა მინდორი მშვენიერი ბაღები, ფორთოხლებისა და ზეთისხილის ჭალები სავსე იყო ფერფლისა და გაცივებული ლავის გროვებით, რომლის ქვეშაც დაიმარხა აყვავებული მშვიდობიანი სოფლები, საუცხოო ქალაქები და მარმარილოს კოხტა ვილები.

გამოკვლევებითა და გათხრებით დადასტურდა რომ კატასტროფა მცხოვრებლებისათვის სავსებით მოულოდნელი იყო. XVI საუკუნემდის უცნობი იყო პომპეის ადგილი. სისტემატური გათხრები მეცნიერული მიზნით დაიწყო მხოლოდ XVIII საუკუნის პირველი ნახევრის ბოლოს.

დიდი წარმატებით მიმდინარეობდა გათხრები განსაკუთრებით 1799 წლიდან 1814 წლამდის,

ნეაპოლში ფრანგების ბატონობის დროს. ამჟამად გათხრილია თითქმის მთლიანად ფორუმი (ქალაქის მოედანი). თეატრები, და ფერმები (აბანოები) ციხე, ყაზარმები, მალაზიები, დუქნები და მრავალი მდიდარი კერძო სახლი.

სახლები პომპეაში ორ და სამსართულიანია. მათი კედლები შიგნიდან და გარედან მოხატულია ფერებით, უფრო ხშირად წითელი ფერით.

იმ ფერების შემადგენლობა, რომლებითაც მოხატულია პომპეის ფრესკები (კედლის ნახატები), უცნობია.

ერთი რამ ცნობილია, რომ ეს საღებავები უფრო გამძლეა, ვიდრე თანამედროვე საღებავები. პომპეის ფერწერამ 18 საუკუნეს გაუძლო და ეს საღებავები ახლაც იმდენად ნათელია, რომ გეგონებთ ისინი I-ლ საუკუნეში კი არა, XX საუკუნეშია მოხატული.

გათხრების დროს ნაპოვნია მხოლოდ 2.000-მდის ადამიანის ჩონჩხი. ნეაპოლიდან პომპეამდის ნახევარი საათის სავალია ტრამვაით. მოგზაურები ყოველი კუთხიდან დადიან ვიწრო ქუჩებში, შედიან სახლებში, მოედნებსა და ქუჩებში—ყველაგანა კვალი უეცრად შეწყვეტილი სიცოცხლისა.

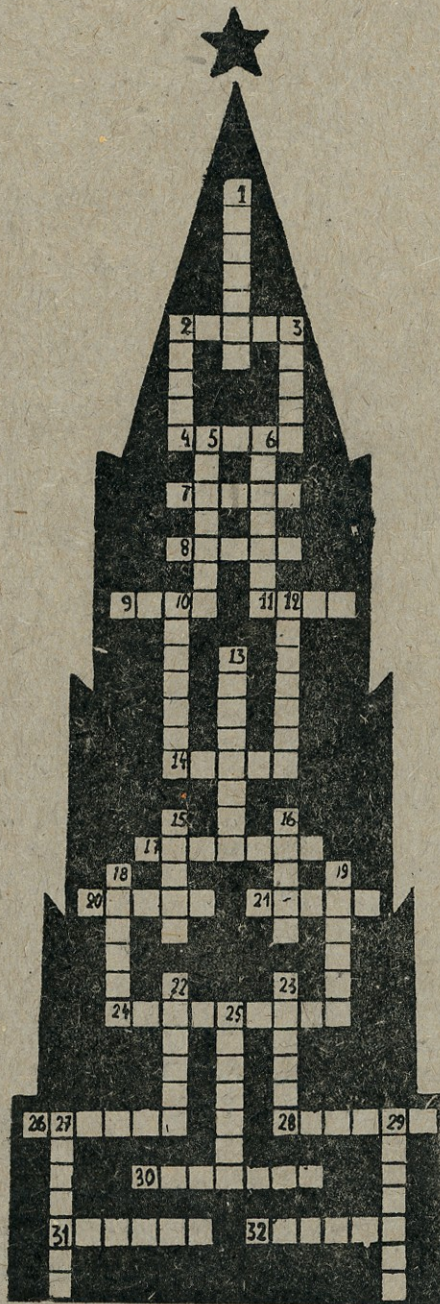
რკინისგზა მიდის თითქმის კრატერამდის. ვეზუვი კვლავ ბოლავს და აფრქვევს ცეცხლს, ის ვეზუვი, რომელმაც 18 საუკუნის წინათ უმოწყალოდ, ცოცხლად დაასამარა პომპეა...

ქ რ მ ს ვ ო რ დ ი

შეადგინეს თბილისის მე-18 სკოლის მოსწავლეებმა
რ. კალაძემ და ზ. მანჯავიძემ

ს ი ზ ყ ვ ე ბ ი ჰოკიზონგადუკად

2. პლანეტა.
4. პირველი არალეგალური ბოლშევიკური გაზეთი.
7. გარეული ცხოველი.
8. სათამაშო.
9. აღმოსავლური ხალხური. მუსიკალური ინსტრუმენტი.
11. რიცხვი.
14. სახელმწიფოს შეიარაღებული ძალები.
17. ქართველი დრამატურგი, სსრკ. უმაღლესი საბჭოს დეპუტატი.
20. საწვავი ნივთიერება.
21. ნავსადგური შავი ზღვის სანაპიროზე.
24. თვითმფრინავის დასაფრენ-ასაფრენი ადგილი.
26. თვე.
28. ქიმიური მომწამლავი ნივთიერება.
30. ფრანგი დრამატურგი, „სკაპენის იონების“ ავტორი.
31. კოშკი პარიზში.
32. ცნობილი საბჭოთა კინო-მსახიობი ქალი.

ს ი ზ ყ ვ ე ბ ი პეჩვიკადუკად

1. მოწინავე, გზის გამკაფავი.
2. სასპორტო შეჯიბრება.
3. კურორტი შავი ზღვის სანაპიროზე.
5. ჯარების ხელმძღვანელი.
6. რევოლუციონერ მუშათა დამხმარე საზოგადოება.
10. სსრკ. გმირი, მფრინავი ქალი.
12. ა. შ. შ. სამფლობელო.
13. საბერძნეთის გამოჩენილი მათემატიკოსი.
15. დროს მაჩვენებელი ხელსაწყო.
16. დადებითი ელექტროდი.
18. ინგლისის დომინიონი ჩრდ. ამერიკაში.
19. „ვეფხვის ტყაოსნის“ გმირი ქალი.
22. საკავშირო პიონერული ბანაკი ყირიმში.
23. ქალაქი აფხაზეთში.
25. გამოჩენილი ინგლისელი ბიოლოგი.
27. გამოჩენილი ფრანგი ბაქტერიოლოგი.
29. გერმანიის კომუნისტური პარტიის ბელადი.